

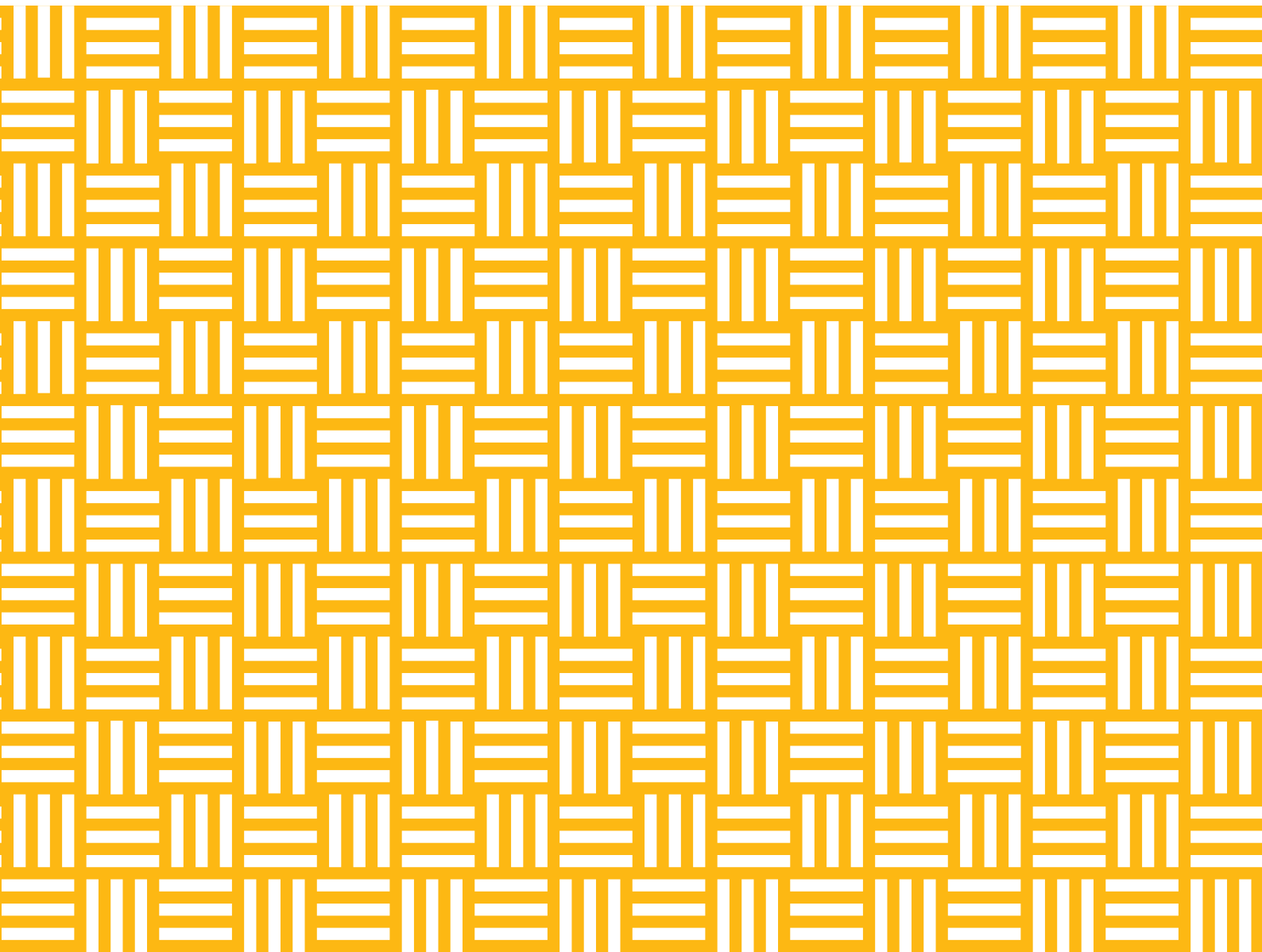


Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety



This project is funded by
The European Union

Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara [BOSNA I HERCEGOVINA]



**Indikatori nivoa
medijskih sloboda i
sigurnosti novinara
[BOSNA I
HERCEGOVINA]**

**autorica Rea Adilagić
decembar 2016.**

Naslov u originalu

Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara
(Bosna i Hercegovina)

Izdavač

Udruženje/Udruga BH Novinari



BHN · БХН

BH Novinari · БХ Новинари

Autorka

Rea Adilagić

Lektor

Fatima Bašić

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija izrađena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije podpada pod isključivu odgovornost Nezavisnog udruženja novinara Srbije i autora publikacije, te se ni pod kojim okolnostima ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.



| | | | |
|--|-----------|--|-----------|
| Rezime | 5 | B. Položaj novinara u redakcijama, profesionalna etika i stepen cenzura | 27 |
| Indikatori A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda | 6 | B.1. Da li se ekonomski položaj novinara zloupotrebljava s ciljem ograničavanja njihovih sloboda? | 28 |
| Indikatori B: Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure | 7 | B.2. Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa? | 29 |
| Indikatori C: Sigurnost novinara | 7 | B.3. Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u javnim servisima? | 30 |
| Preporuke: | 9 | B.4. Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima? | 30 |
| Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara | 11 | B.5. Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja? | 31 |
| A. Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda | 12 | C. Sigurnost novinara | 35 |
| B. Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure | 13 | C.1. Statistika o sigurnosti i nekažnjivosti | 36 |
| C. Sigurnost novinara | 13 | C.2. Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara? | 36 |
| A. Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda | 15 | C.3. Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima? | 37 |
| A.1. Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi? | 16 | Preporuke | 38 |
| A.2. Da li zakon o kleveti uzrokuje „strah” među novinarima? | 18 | Prilozi | 40 |
| A.3. Da li postoji dovoljan stepen pravne zaštite političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje? | 20 | Lista intervjuiranih | 40 |
| A.4. Da li je sloboda novinarskog rada i udruživanja novinara zagantirana zakonom? | 21 | Bibliografija | 41 |
| A.5. Koji je stepen pravne zaštite novinarskih izvora? | 22 | | |
| A.6. Koji je stepen zaštite prava na pristup informacijama? | 23 | | |

Ovaj izvještaj predstavlja rezultate istraživanja provedenog u okviru regionalnog projekta Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i sigurnosti novinara u Zapadnom Balkanu¹, koji implementiraju nacionalna udruženja novinara u Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji. Glavni cilj istraživačke studije je bio da se napravi osnovna procjena nivoa slobode medija i sigurnosti novinara koja će se dalje koristiti u regionalnom mehanizmu za monitoring i zagovaranje slobode medija i sigurnosti novinara na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou.

Istraživanje je proveo regionalni istraživački tim sastavljen od glavnog istraživača² i pet istraživača na nivou države, koji su imenovani od nacionalnih udruženja novinara. Istraživanje u Bosni i Hercegovini je provela Rea Adilagić, istražiteljica na projektu, na osnovu Metodologije jednake za svih pet država. S ciljem prikupljanja i analize podataka, korištene su različite kvalitativne i kvantitativne metode:

Analiza kvalitativnih dokumenata (Qualitative Documents Analysis-QDA): istraživačke studije i analize sačinjene od drugih organizacija, akademija, NVO-a, individualnih istraživača itd.; zvanični dokumenti izrađeni od javnih institucija (zakonski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izvještaji, zapisnici sa sastanaka, saopćenja za javnost) i medijska pokrivenost (tekstovi, članci, novinski izvještaji i drugi objavljeni materijal).

¹ Projekat je finansiran od Evropske komisije u okviru programa Program za civilno društvo i medije 2014-2015, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.

² Istraživačkim timom rukovodila je dr. Snežana Trpevska, ekspertica o pitanju medijskih zakona i istraživačke metodologije.

- Kvalitativni intervjui – njih 15 (novinari, pravnici, medijski eksperti, predstavnici javnih institucija ili NVO-a).
- Anketa sa 207 novinara/ki³ iz različitih medijskih organizacija na osnovu strukturiranog upitnika sačinjenog u okviru Studije o svjetovima novinarstva⁴.
- Zvanični statistički podaci traženi od javnih institucija ili prikupljeni sa dostupnih web sajtova ili iz drugih objavljenih izvora.

Indikatori A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Bosanskohercegovačka legislativa garantira najviši nivo ljudskih prava i sloboda, među kojima je i pravo na slobodu izražavanja. Ono što bosanskohercegovačko zakonodavstvo ne regulira izričito posebnim zakonom je pravo pristupa internetu, ali se prava zagarantirana u pravnim aktima Bosne i Hercegovine odnose i na internet. Glavni problem u Bosni i Hercegovini nije u nedostatku zakonske regulative, već njenoj neadekvatnoj implementaciji. Statistike pokazuju da je stanje u medijima generalno na lošijem nivou danas nego ranijih godina. (odjeljak A1)

Proces izrade medijskih i drugih zakona relevantnih za medije je generalno bio transparentan. Ocjenjuje se da bi neki aspekti funkcioniranja internetskih portala trebali biti dodatno regulirani. Međutim, sloboda izražavanja na internetu može biti ugrožena time što se u Zakonu o javnom redu i miru Republike Srpske internet definiše kao javno mjesto, tako da svi pojedinci, uključujući i novinare, koji prouzrokuju štetu klevetom, uvredom ili sličnim radnjama mogu snositi novčane sankcije. Regulatorna agencija za komunikacije je tijelo koje, između ostalog, izdaje dozvole za radio-televizijsko emitiranje i donosi sankcije za medije u slučajevima kada oni ne postupaju u skladu sa zakonom i propisima ovog regulatornog tijela. Rad regulatorne agencije generalno je percipiran kao fer i nediskriminatoran, ali nedovoljno efektivan. (odjeljak A1)

Veliki problem leži u nedostatku transparentnosti u finansiranju medija i nepostojanju jasnih pravila na bazi kojih državni organi trebaju raspodijeliti budžet između medija. Ovo dovodi do nejednakog i netransparentnog finansiranja. (odjeljak A1)

Manjinskim narodima u Bosni i Hercegovini zagarantirani su medijski sadržaji na njihovima javnim radio-televizijskim servisima, bar jednom sedmično. Uglavnom zbog nedostatka finansija, ova garancija samo je mrtvo slovo na papiru. (odjeljak A1)

Svi javni radio-televizijski servisi u Bosni i Hercegovini se već godinama nose sa teškom finansijskom situacijom zbog nedostatka efikasnog i stabilnog sistema naplate RTV takse. Politički pritisci na sva tri javna servisa doprinose davanju prednosti nacionalnim i političkim interesima nad interesom javnosti i dovode u pitanje ulogu javnog RTV servisa kao nezavisnog i profesionalnog medija. (odjeljak A1)

Iako je Bosna i Hercegovina prva država u regionu koja je dekriminalizirala klevetu, sudstvo se u prosjeku na godišnjem nivou susreće sa čak 300 tužbi za klevetu. Zakon jeste u velikoj mjeri u skladu sa evropskim zakonima o zaštiti od klevete i sudskom praksom, ali ipak ima vidne nedostatke, među kojima je najznačajnija neujednačenost sudske prakse u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske i nedostatak odredbi koje bi regulirale klevetu u online prostoru. Strah od tužbi zbog klevete i efekat samocenzure među novinarima predstavlja veliki problem za slobodu izražavanja u BiH. (odjeljak A2)

Iako medijski zakoni propisuju obavezu poštivanja i podsticanja pluralizma političkih ideja, u praksi je stanje drugačije. Podijeljenost bosanskohercegovačkog društva i jak politički uticaj na medije u velikoj mjeri sprečavaju pluralizam u medijima. Svi mediji u Bosni i Hercegovini, bez obzira da li se radi o privatnim ili javnim medijima, pod uticajem su neke političke partije. Ovaj uticaj naročito je primjetan tokom izborne kampanje. Novinari izvještavaju prema uputama menadžmenta i vlasnika medija, zasnovanim na njihovim političkim i materijalnim interesima, čime se preferiraju jedne i negiraju druge partije, ne objavljuju za javnost sve bitne informacije i stvar navijačka atmosfera, odnosno, u najboljem slučaju, izvještava prividno neutralno. (odjeljak A3)

Osim radnih licenci od medija za koje rade, novinarska profesija ne podliježe nikakvom posebnom licenciranju. Problem postoji kod slobodnih novinara. S obzirom na to da oni nemaju medijske kuće za koje rade, koje bi im izdale akreditacije, susreću se sa problemima prilikom izvještavanja sa različitih događaja. (odjeljak A4)

Zakonski posmatrano, novinari imaju pravo i obavezu da ne otkrivaju identitet onih koji pružaju informacije u

3 Anketa je provedena na namjernom kvotnom uzorku od 207 novinara/ki iz različitih tipova medija u BiH, na nacionalnom, regionalnom/kantonalnom nivou. Od ukupnog broja anketiranih, 66 novinara/ki su iz javnih emitera, 38 iz privatnih radio i TV stanica, 44 iz privatnih štampanih medija, 42 iz privatnih internetskih portala, i 17 iz novinskih agencija. Bitno je napomenuti da, i pored toga što kvotni uzorak ne omogućava uočavanje zaključaka za cijelu novinarsku populaciju u BiH, dobijeni stavovi ipak daju dobru osnovu za sagledavanje trenutnog stanja u pogledu medijskih i novinarskih sloboda.

4 Dostupno na: <http://www.worldsofjournalism.org/>

povjerenju. Ipak, to se samo odnosi na zakone o zaštiti od klevete. Drugi zakoni, naročito krivični, ne daju odgovore na pitanja da li se povjerljivost novinarskih izvora može prekršiti u krivičnim postupcima, u slučaju kojih krivičnih djela, te ko donosi odluku u ovim slučajevima i kome se otkriva identitet izvora. Izuzetak je odredba Zakona o krivičnom postupku, koja propisuje da novinar u svrhu zaštite izvora informacija ne može biti saslušan kao svjedok. (odjeljak A5)

Donošenjem Zakona o slobodi pristupa informacijama na nivou države učinjen je pozitivan pomak u domenu prava na pristup oficijelnim dokumentima i informacijama. Za razliku od entitetskih i zakona Brčko Distrikta, jedino Zakon o slobodi pristupa informacijama na nivou BiH predviđa novčane kazne, koje dostižu i do 15.000 KM, za javne osobe koje uskrate informacije. U praksi se također događa da se pod „zaštitom privatnosti“ pokušavaju sakriti aktivnosti javnih službenika koje su u vezi sa njihovom javnom funkcijom ili su povezane sa grupacijom i kriminalom koji se „skriva“ pod privatnošću i tajnošću podataka. Zaštita tajnih podataka regulirana je Zakonom o tajnim podacima koji postoji na nivou BiH. Ovaj zakon je u potpunosti u suprotnosti sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama, jer on ne dopušta ni prihvatanje niti razmatranje bilo kakvih zahtjeva za pristup informacijama koje su predmet Zakona, ali ne moraju u cijelosti biti tajne. (odjeljak A6)

Javne institucije u Bosni i Hercegovini nisu dovoljno transparentne. Prema ispitanicima, najviše transparentnosti pokazuju parlamenti (entitetski i državni). 92% ispitanika tvrdi da su parlamenti potpuno ili u velikoj mjeri transparentni. Ispitanici su, također, zadovoljni transparentnosti policije. 91% ispitanika smatra da je policija potpuno ili u velikoj mjeri transparentna. Najmanje transparentnosti pokazuju vlade i političari. (odjeljak A6)

Indikatori B: Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Zakoni u Bosni i Hercegovini koji se tiču radnih prava u svom tekstu sadrže niz odredbi koje bi trebale pružiti djelotvornu zaštitu ljudskih prava i sloboda. Međutim, problem u praksi predstavlja primjena zakona, uz svakodnevno kršenje osnovnih prava zaposlenika. Kada je u pitanju zaštita ovih prava, značajan nedostatak predstavlja nepostojanje zakona o radu na državnom nivou. Njime bi se regulirala temeljna pravila iz ove oblasti, kao i prateći instrumenti kojima bi se osiguralo provođenje ovog zakona kako za organe uprave tako i za sudske organe. Jedan od redovnih problema prilikom ostvarivanja radnih prava je podjela nadležnosti između enti-

tetskih i kantonalnih inspekcija. Naime, sindikati i radnici često ne znaju kome da se obrate. Veliki broj novinara radi bez odgovarajućeg ugovora, a krše se i ostala prava: dužina trajanja godišnjeg odmora, uplata doprinosa, plaćanje prekovremenog rada i tako dalje. (odjeljak B1)

U Bosni i Hercegovini ne postoji sindikat novinara. Postoje drugi sindikati u koje se novinari mogu uključivati. Sindikati se formiraju na nivou entiteta i u Brčko Distriktu. Nedostaje sindikat na državnom nivou, koji bi omogućio da svi novinari u Bosni i Hercegovini djeluju zajedno. U privatnim medijima sindikata najčešće i nema. Glavni uzroci su strah i nepovjerenje radnika u stvarnu snagu sindikata. (odjeljak B1)

U manjem broju privatnih medija u Bosni i Hercegovini postoje interna pravila koja bi trebala osigurati uredničku nezavisnost od vlasnika medija i menadžmenta. Ova pravila nisu efektivna u procesu zaštite novinarske nezavisnosti i zaštite novinara od pritisaka menadžmenta, upravljačkih tijela i političkih aktera izvan medija. Nedostaju odredbe koje štite novinare u slučajevima kada oni odbiju angažman koji nije u skladu sa profesionalnim standardima i novinarskom etikom. Privatni mediji najčešće nemaju svoje posebne etičke kodekse o profesionalnom izvještavanju, već podliježu generalnom etičkom kodeksu. (odjeljak B2)

U javnim medijima oficijelno postoji podjela između uredničkih i menadžerskih i upravljačkih tijela. Prema ovim kodeksima, formalno, zaštita novinarske nezavisnosti je jedan od glavnih principa. Prema intervjuiranim sagovornicima, u praksi novinari svakodnevno rade pod velikim pritiscima i uticajima, koji potiču od različitih subjekata kako izvan tako i unutar medija. (odjeljak B3)

Istraživanje je pokazalo da najviše uticaja na rad novinara imaju nadležni i viši urednici, čak 76%. Najmanje uticaja na novinare imaju kolege iz njihovih ili drugih medija, i to manje od 1%. 48% ispitanika je odgovorilo da vladini zvaničnici djelimično utiču na njihov rad, dok je 44% ispitanika odgovorilo da političari djelimično utiču na njihov rad. Mali broj, manje od 1% ispitanika, tvrdi da političari ne utiču na rad novinara.

Indikatori C: Sigurnost novinara

Prema statističkim podacima, novinari u Bosni i Hercegovini se često susreću sa različitim formama napada. Od 2013. do sredine 2016. godine zabilježeno je 67 prijetnji i 15 fizičkih napada na novinare. Svojim zakonom država ne odvaja novinare kao zasebnu kategoriju koju treba štiti. Napad na novinara tretira se kao napad na svako drugo fizičko lice u državi. Postoje incija-

tive Ministarstva za ljudska prava i Ministarstva pravde za efektivniju zaštitu novinara. Tokom rata od 1992-1995. godine u Bosni i Hercegovini, 45 novinara je poginulo. Još nijedan od ovih slučajeva nije sudski procesuiran. (odjeljak C1)

Broj neriješenih slučajeva je indikator da javni službenici, političari i drugi ne pridaju dovoljan značaj napadima na novinare i medijske kuće, pa se ni potrebne radnje ne provode efektivno. (odjeljak C2)

Novinari su generalno nezadovoljni efikasnošću rada krivičnog i sudskog sistema. Napad na novinara tretira se kao i napad na svako drugo lice, ne predstavlja zasebnu kategoriju. Sudski postupci traju predugo, te samo 28% ispitanika smatra da je sudstvo transparentno, dok samo 4 % vjeruje u transparentnost Vlade. (odjeljak C3)

Preporuke:

Zakonski definirati pojam online medija, izričito navesti prava i obaveze online medija, definirati odgovorna lica u online medijima i njihova prava i obaveze.

Uvesti izmjene u zakone o javnim RTV servisima u cilju osiguravanja stabilnog finansiranja.

Od svih institucija vlasti bi se trebalo tražiti da proaktivno objavljuju informacije koje se tiču finansiranja medija.

Država bi trebala u okviru budžeta za finansiranje medija predvidjeti udio kojim će se finansirati programi na jezicima nacionalnih manjina.

Edukacija sudija s ciljem efikasnijeg provođenja zakona o kleveti i pružanje pravne pomoći medijskim kućama.

Promoviranje mogućnosti korištenja žalbi Vijeću za štampu i RAK-u prije pokretanja sudskih tužbi za klevetu.

Određivanja kriterija i vremenskih rokova za procjenu duševne boli.

Usklađivanje sudske prakse u pogledu rješavanja slučajeva klevete u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj.

Privatne medije treba obavezati na profesionalno izvještavanje i ravnomjeran tretman političkih subjekata.

Usvajanje dopuna i izmjena zakona koje podrazumijevaju sankcije za javna tijela i pojedince unutar njih u slučaju nepostupanja u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama.

Na zakonodavnom nivou uskladiti Zakon o tajnim podacima sa tekstom Zakona o slobodnom pristupu informacijama kako bi se spriječila praksa automatskog odbijanja pristupa informacijama na osnovu pozivanja na ovaj zakon.

Zakonski regulirati pitanje kršenja principa povjerljivosti novinarskih izvora u krivičnim postupcima.

Zakonski regulirati sistematska i redovna istraživanja i analize radnih uslova novinara, te stepen poštivanja radnih prava zaposlenih u medijima

Svi mediji bi trebali imati usvojen interni kodeks, kojim se redakcije jasno odvajaju od menadžmenta i upravljačkog sektora.

U medijsku legislativu treba uvesti odredbe kojima se štite novinari koji odbiju da objave tekst koji je u suprotnosti sa moralnim principima novinarstva.

Inicirati uvođenje nove odredbe u krivične zakone entiteta kojom bi se napad na novinara tokom ili u vezi sa obavljanjem profesionalne djelatnosti tretirao kao napad na službenu osobu.

Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara

Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara na Zapadnom Balkanu urađeni su za specifične potrebe i ciljeve novinarskih udruženja za zagovaranje većih medijskih sloboda u njihovim zemljama i bolje uslove i slobodu novinarskog rada. U posljednjih nekoliko godina, nekoliko međuvladinih i međunarodnih organizacija usvojile su smjernice o metodologiji za komparativnu procjenu medijskih sloboda i sigurnosti novinara u različitim zemljama. Među najpoznatijim odrednicama ili metodologijama su one koje su objavile sljedeće organizacije:

- Vijeće Evrope: Indikatori za medije u demokratiji⁵
- Evropska komisija
- UNESCO: Indikatori medijskog razvoja (MDI)⁶ i Indikatori sigurnosti novinara: Nacionalni nivo⁷
- USAID – IREKS: Indeks održivosti medija⁸
- Freedom House: Anketa o slobodi štampe⁹
- BBC World Service Trust: Inicijativa za razvoj medija u Africi¹⁰
- Komitet za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima¹¹
- Reporterji bez granica: Svjetski indeks slobode štampe¹²

5 Dostupno na: <http://assembly.coe.int/hw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17684&lang=en>

6 Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001631/163102e.pdf>

7 Dostupno na: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/images/Themes/Freedom_of_expression/safety_of_journalists/JSI_national_eng_20150820.pdf

8 Dostupno na: <https://www.irex.org/resource/media-sustainability-index-msi-methodology>

9 Dostupno na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press-2015/methodology>

10 Dostupno na: http://downloads.bbc.co.uk/worldservice/trust/pdf/AMDI/AMDI_summary_Report.pdf

11 Vidi više na: <https://www.cpj.org/>

12 Dostupno na: <https://rsf.org/index2014/en-index2014.php>

Kao dodatak navedenim, posebna pažnja je posvećena i strateškom okviru Evropske komisije, usmjerenom na procjenu ispunjenja političkih ciljeva u oblasti slobode izražavanja i integriteta medija. Ovaj okvir je predstavljen u Smjernicama Generalnog direktorata za podršku EU u oblasti sloboda i integriteta medija u zemljama proširenja, 2014-2020. Smjernice su od ključne važnosti za mrežu novinarskih udruženja u regionu jer su uzeti u obzir zajednički kontekstualni problemi u vezi sa slobodom medija u regionu, te predstavljaju osnovu za nacionalni i regionalni pristup rješavanju zajedničkih problema. Pored toga, značaj ovog dokumenta za novinarska udruženja proizilazi i iz činjenice da su i ona sama prepoznata u Smjernicama kao jedan od ključnih pokretača medijskih reformi u regionu.

Generalno, navedene metodologije i smjernice nude dobru početnu tačku za definiranje indikatora u skladu sa potrebama i prioritetima nacionalnih udruženja novinara na Zapadnom Balkanu. Međutim, većina njih je osmišljena prema ciljevima međunarodnih organizacija i više su fokusirane na otkrivanje uporednih nacionalnih podataka i općih svjetskih trendova o slobodi medija. Štaviše, one ne propisuju fiksni metodološki pristup, već nude sveobuhvatan spisak indikatora koje treba prilagoditi specifičnostima nacionalnog konteksta. Zatim, one su pripremljene u razvijenim zapadnim demokratijama i, stoga, nemaju određeni stepen prilagodljivosti od suštinskog značaja kako bi oslikavale kontekst lokalnih medija u balkanskim zemljama. Stoga, nakon razmatranja svih ovih dokumenata, uzeti su u obzir samo oni indikatori koji odražavaju specifičnu perspektivu nezavisnih udruženja novinara u zalaganju za bolju zaštitu rada novinara i slobode u njihovim zemljama. Glavni fokus stavljen je na provođenje pravnih garancija slobode izražavanja i nezavisnosti medija, nizu različitih faktora koji sprečavaju novinare da slobodno obavljaju svoj svakodnevni rad u redakcijama kao i na uslove pod kojima novinari mogu biti sigurni i zaštićeni od zastrašivanja, zlostavljanja ili nasilja.

Indikatori stepena medijskih sloboda i integriteta medija na Zapadnom Balkanu podijeljeni su u tri kategorije, pri čemu se svaka kategorija sastoji od niza pojedinačnih indikatora:

A. Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

A.1 Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi?

A.2 Da li Zakon o kleveti uzrokuje "strah" među novinarima?

A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?

A.4 Da li je sloboda novinarskog rada i udruživanja novinara zagarantirana zakonom?

A.5 Koji je stepen pravne zaštite novinarskih izvora?

A.6 Koji je stepen zaštite prava na pristup informacijama?

B. Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure

B.1 Da li se ekonomski položaj novinara zloupotrebljava kako bi se ograničila njihova sloboda?

B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?

B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u javnim servisima?

B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?

B.5 Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?

C. Sigurnost novinara

C.1 Statistika o sigurnosti i nekažnjivosti?

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?

C.3 Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?

A

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Medijski zakoni imaju kvalitativna rješenja, iako postoje pitanja koja nisu precizno regulirana, što dovodi do svojevoljnog tumačenja postojećih odredbi. Zakoni nisu adekvatno implementirani u praksi, neke odredbe se često ne poštuju, nakon čega nema sankcija. Rad Regulatorne agencije za komunikacije percipiran je kao fer i nediskriminatoran, ali nedovoljno efikasan. Finansiranje medija je u potpunosti netransparentno. Zbog neadekvatnog sistema naplate takse, javni servisi već godinama imaju ogromne finansijske probleme. Ogroman je broj tužbi za klevetu, što donekle utiče na rad novinara. Političke partije apsolutno nemaju jednake tretmane u medijima. Većina medija ima „svoje” političke partije koje favoriziraju. Zaštita povjerljivosti izvora informacija novinara nije dovoljno precizno regulirana u zakonu. Zakon o slobodi pristupa informacijama postoji, i na državnom nivou kao i na nivoima oba entiteta i u Brčko Distriktu, ali novinari nisu zadovoljni njegovom implementacijom. Institucije su djelimično transparentne. Prema ispitanicima, najmanju transparentnost u radu pokazuju vlada i parlamenti na državnim i entitetskim nivoima.

A.1 Da li nacionalna legislativa pruža garancije za slobodu medija i da li ih efikasno provodi u praksi?

Ustav BiH, entitetski ustavi¹³ i Statut Brčko Distrikta garantiraju najviši nivo ljudskih prava i sloboda, među kojima i pravo na slobodu izražavanja. Pored ovih garancija, sloboda izražavanja je garantirana i u više zakona koji reguliraju medije i komunikacije,¹⁴ u zakonima o zaštiti od klevete,¹⁵ krivičnim zakonima¹⁶ i zakonima o slobodnom pristupu informacijama.¹⁷ Pristup internetu nije izričito naveden kao zagantirano pravo, ali ustavne i zakonske garancije i prava zagantirana drugim pravnim aktima odnose se i na internet. Međutim, Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske, u verziji koja je usvojena 2015. godine, tretira internet kao javno mjesto, što je očigledan pokušaj da se kontrolira online aktivizam i društvene mreže, proširuje nadležnost policije, i čak preuzima neke odredbe koje sadrže drugi zakoni.

BiH je podijeljeno društvo, što je određeno i njenim ustavnim uređenjem. Ova je činjenica važna za razumijevanje zakonskog okvira koji štiti slobodu izražavanja kao elementarnog ljudskog prava i ostvarivanje ovog prava u praksi. Podijeljenost bosanskohercegovačkog društva je bitno doprinijela podijeljenosti medija i drugih kanala komunikacije kao sredstava primanja i distribucije informacija, tako da se može zaključiti kako je protok informacija, ideja i mišljenja u javnom prostoru BiH podijeljen duž entitetskih, nacionalnih, političko-interesnih i ekonomskih linija.¹⁸

Medijska legislativa u Bosni i Hercegovini je generalno kvalitetna. Problem je u primjeni zakona u praksi. Izvještaji o održivosti medija (MSI, IREX) pokazuju da je

u 2016.¹⁹ u odnosu na 2015. godinu²⁰ došlo do blagog pogoršanja u medijskom sektoru, uključujući i poštivanje medijskih sloboda.

Bosna i Hercegovina je u 2016. godini pala i na ljestvici Indeksa slobode štampe Reportera bez granica, te sada zauzima 68. mjesto na globalnom nivou. Ovo je odraz činjenice da su novinari u BiH, uprkos veoma dobrim zakonima, često meta prijetnji i političkog pritiska.²¹

Prema mišljenju jednog od intervjuiranih eksperata za medijsko pravo, „dolaskom interneta i mogućnosti komunikacije putem internetskih portala, implementacija slobode izražavanja je generalno poboljšana. Svaka osoba koja ima pristup internetu automatski ima slobodu da izrazi svoje misli i mišljenje, kao i svoj stav. Ranije je za takvo izražavanje bilo nužno možda čak i platiti oglas u nekim novinama.”²²

Prema istom izvoru, donošenje medijskih i drugih zakona relevantnih za medije je generalno bilo transparentno, uz mogućnost stavljanja amandmana za medijske zajednice u Bosni i Hercegovini. Neki aspekti bi trebali biti dodatno regulirani. Ovo se u najvećoj mjeri odnosi na način funkcioniranja internetskih portala. Svaki drugi medijski sadržaj podložan je regularnoj zakonskoj proceduri u parlamentu i postoje regularne metode za izmjene i amandmane ovih zakona.²³

Postupak dobivanja dozvole za radio-televizijsko emitiranje u Bosni i Hercegovini je vrlo jednostavan. Dozvolu izdaje Regulatorna agencija za komunikacije u skladu sa Zakonom o komunikacijama BiH, ukoliko za to ne postoje smetnje. Svi podnositelji zahtjeva da bi dobili dozvolu za emitiranje moraju ispunjavati minimalne uslove: 1) neophodne tačke podobnosti, 2) usluge koje će podnositelj zahtjeva pružati moraju biti u skladu sa dozvolom i 3) mora postojati cilj za pružanje audio-vizulnih usluga za čije emitiranje podnositelj zahtjeva dozvolu. Ukoliko ispunjava ove uslove, podnositelj zahtjeva dobija dozvolu u zakonskom roku od 2 mjeseca.

Regulatorna agencija za komunikacija objavljuje detaljne godišnje izvještaje o svom radu. Prema izvještajima, statistički posmatrano, RAK je u 2015. godini izrekao 12 novčanih kazni, što je znatno više nego u prethodne

13 „Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, član 2. i „Ustav Republike Srpske”, član 25.

14 „Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovina”; „Zakon o Javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine”; „Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine”; „Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Federacije BiH”; „Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Republike Srpske”

15 „Zakon o zaštiti od klevete Federacije BiH”; „Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske”; „Zakon o zaštiti klevete Brčko Distrikta BiH”

16 „Krivični zakon Bosne i Hercegovine”; „Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine”; „Krivični zakon Republike Srpske”; „Krivični zakon Brčko Distrikta BiH”

17 Zakon o slobodnom pristupu informacijama Bosne i Hercegovine; „Zakon o slobodnom pristupu informacijama Federacije Bosne i Hercegovine”; „Zakon o slobodnom pristupu informacijama Republike Srpske”

18 Borka Rudić. Osnovne slobode, sloboda govora, udruživanja i pristupa informacijama. (Sarajevo: Centar za promociju civilnog društva, 2013)

19 IREX, Media sustainability index. 2015. 17. Pristupljeno 5. novembar, 2016. <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2016-bosnia.pdf>

20 IREX, Media sustainability index. 2015. 17. Pristupljeno 5. novembar, 2016. <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2015-bosnia.pdf>

21 „Reporters without Borders for freedom of information – countries – Bosnia-Herzegovina. Reporters without Borders. Last modified. <https://rsf.org/en/bosnia-herzegovina>

22 Nusmir Huskić, intervjuirala Rea Adilagić, 8. april, 2016.

23 Nusmir Huskić, intervjuirala Rea Adilagić, 8. april, 2016.

dvije godine.²⁴ Prema mišljenju jedne novinarkе,²⁵ „problem je u činjenici da RAK ne odgovara nikom za svoj rad.“ Prema njenom mišljenju, „sankcije koje oni izriču su uglavnom korektne, ali postoji potreba da se formira odvojeno tijelo nadležno za sankcioniranje. Ova potreba je i naglašenija kada se uzme u obzir da ima toliko govora mržnje na internetu.“

Helena Mandić, pomoćnica direktora za emitiranje u RAK-u, tvrdi da su od 2001. godine samo dvije odluke RAK-a odbijene na sudu.²⁶ Regulatorna agencija za komunikacije je ovlaštena da izriče sankcije medijima koji su postupili suprotno odredbama zakona i propisima RAK-a. U prvostepenom postupku, odluke RAK-a donosi generalni direktor. Moguće je uložiti žalbe na ove odluke, koje potom razmatra žalbeno vijeće. Time se završava upravni postupak i nakon toga moguće je pokrenuti upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine. Do sada je Sud u najvećem broju podržao odluke RAK-a, uz nekoliko izuzetaka.²⁷

Prema mišljenju intervjuiranih novinara, Regulatorna agencija za komunikacije obavlja svoju funkciju i misiju na nezavisan i nediskriminatoran način. Ali, prema nekima, i pored toga što RAK ne zavisi ni od jednog medija, ipak je dosta površan.²⁸

Vlada Bosne i Hercegovine predviđa budžetski fond na različitim nivoima za finansiranje i javnih i privatnih medija. Ipak, ne postoje jasna pravila na bazi kojih državni organi trebaju raspodijeliti budžet između ovih medija. To potvrđuje netransparentnost takve politike i kriterija i ovo vodi do nejednakog finansiranja. Također, država medijima dodjeljuje nepovratne novčane izdatke, bez jasno definiranih kriterija ili javnih tendera na koje bi se mediji javljali.

Svakako je bitno napomenuti da je posebno teško doći do informacija iz državnih i entitetskih institucija o finansiranju medija. Nedostatak transparentnosti u finansiranju medija je posljedica političkog klijentelizma u medijima. Budžetskim fondovima upravlja se na netransparentan način na nivou kantona, Federacije BiH i Republike Srpske.²⁹

Kako se naglašava u nekim analizama, „...mediji ponekad neće, iako imaju povod, kritizirati određeno preduzeće

ili neće istražiti nešto o njemu kako bi ostvarili potencijalnu marketinšku dobit.“³⁰

Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH identifikira 17 nacionalnih manjina koje žive u BiH. To su: Albanci, Crnogorci, Česi, Italijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci i Ukrajinci. Ipak, medijski zakoni u Bosni i Hercegovini ne daju jasne upute kada se govori o jezicima nacionalnih manjina i drugih obaveza prema njima. Legislativa Bosne i Hercegovine i internacionalni dokumenti³¹ ne definiraju jasno koncept „medija nacionalnih manjina“. Ovaj nedostatak stvara prostor za slobodne interpretacije.

U Zakonu o zaštiti prava nacionalnih manjina BiH, kao i u entitetskim zakonima, postoji poglavlje V, nazvano „Informiranje“. Član 15. ovog zakona propisuje da pripadnici nacionalnih manjina u BiH imaju pravo na osnivanje radio i televizijskih stanica, izdavanje novina i drugih štampanih informacija na jezicima manjine kojoj pripadaju. Ovaj stav je već bio kritikovan zato što je samo deklarativna izjava, jer pravo na osnivanje medija imaju svi građani i pravna lica. Zatim, član 16. nalaže da su radio i televizijske stanice, čiji su osnivači BiH, entiteti, kantoni, gradovi i općine koji ostvaruju ulogu javne službe, obavezni u svojim programskim shemama predvidjeti posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina, a mogu osigurati i druge sadržaje na jezicima manjina. Prema istom članu, javni servisi BiH dužni su najmanje jednom sedmično osigurati posebnu informativnu emisiju za pripadnike nacionalnih manjina na njihovom jeziku. Ove obaveze se generalno ne ispunjavaju ni na jednom javnom RTV servisu u BiH. Finansijski problemi i nedostatak ljudskih resursa su alibiji koje koriste RTV servisi kao objašnjenja za nedostatak ovakvih programa.³²

„Deklarativna izjava, odnosno fraza, da manjinski narodi imaju pravo na osnivanje medija je obična farsa koja ide u prilog vlastima u BiH, s ciljem ispunjavanja uslova postavjenih od Evropske komisije. Naravno, sa ove vremenske distance, od dana usvajanja Zakona o pravima manjina u BiH, ništa se nije ispunilo niti je realizirano, naprotiv, prava ma-

24 RAK, *Godišnji izvještaj Regulatorne agencije za komunikacije za 2015. godinu* (RAK, april, 2016), 12.
25 Vanja Elezović, *intervjuirala Rea Adilagić*, 4. april, 2016.
26 Helena Mandić, *intervjuirala Rea Adilagić*, 23. septembar, 2016.
27 Helena Mandić, *intervjuirala Rea Adilagić*, 23. septembar, 2016.
28 Dragana Sivanjić, *intervjuirala Rea Adilagić*, 18. april, 2016.
29 Munir Podumljak, *Media Clientelism Index 2015 – Measuring media Realities*. (Zagreb: Partnership for Social Development, 2015). Pristupljeno 19. septembar, 2016. <http://integrityobservers.eu/UserDocs/Images/MCI-2015-ENG.pdf>

30 Irma Husić, „Sloboda i odgovornost medija u Bosni i Hercegovini.“ *Mediacentar_online*, 12. oktobar, 2011. Pristupljeno 13. septembar, 2016. <http://www.media.ba/bs/etikaregulatoriva-novinarstvo-etika/sloboda-i-odgovornost-medija-u-bosni-i-hercegovini>
31 „Evropska konvencija za zaštitu nacionalnih manjina“ i „Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava“
32 Radenko Udovčić, *Nejra Plasto. Jasmina Korda. Zoran Udovčić. „Manjine i mediji na Zapadnom Balkanu.“* (Sarajevo, Media institut plan, Novosadska novinarska škola, Висока школа за новинарство и односи са јавношћу. 2012). Pristupljeno 20. septembar, 2016. <http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=505&n=MANJINE%20I%20MEDJI%20NA%20ZAPADNOM%20BALKANU>

U skladu sa Zakonom o Javnom radio-televizijskom sistemu u BiH, svi javni servisi u Bosni i Hercegovini (BHRT, RTVFBiH i RTRS) su nezavisni. Međutim, Javni RTV servis BiH se nosi sa teškom finansijskom situacijom već neko vrijeme. Ovaj RTV servis se najviše finansira putem takse i reklamnih blokova. Zbog nedostatka efikasnog i stabilnog sistema naplate RTV takse za tri javna servisa te političkih pritisaka i pokušaja da se razori javni informacioni sistem i daju prednosti nacionalnim i političkim interesima nad interesom javnosti i opstankom javnog RTV servisa kao nezavisnog i profesionalnog medija, ozbiljno se dovodi u pitanje egzistencija ovih medija.³⁴ Trenutni sistem prikupljanja pretplate je sve neefikasniji. Pretplatu od oko 3,8 eura dužno je plaćati svako domaćinstvo koje posjeduje TV i/ili radijski prijemnik, a trenutno se pretplata prikuplja putem telekom operatera kao dio računa za usluge fiksne telefonije. Iznos koji se tako prikupi u padu je od 2009. godine, najviše zbog prelaska korisnika telefona na druge operatere.³⁵

Još jedan ozbiljan problem s kojim se javni RTV servis susreće je težnja jednog broja Hrvata iz Bosne i Hercegovine, koje predstavlja vodeća hrvatska partija HDZ BiH, da se formira četvrti javni servis, koji bi predstavljao ovu nacionalnu grupu. Za ovakav poduhvat ne postoje finansijska sredstva.

Ukupno uzevši, ne postoji politički interes za unapređenje modela finansiranja Javnog RTV sistema, ali ni za njegovu racionalizaciju u smislu organizacije i funkcioniranja.

A.2 Da li zakon o kleveti uzrokuje „strah” među novinarima?

Bosna i Hercegovina je prva zemlja u regionu koja je dekriminalizirala klevetu. Visoki predstavnik je krajem jula 1999. godine donio ovu odluku, čime je ukinuta kazna zatvora za uvredu i klevetu. Kleveta je regulirana Zakonom o zaštiti od klevete Federacije BiH, Zakonom o zaštiti od klevete Republike Srpske i Zakonom o zaštiti od klevete Brčko Distrikta. U reguliranju ovog pitanja supsidijarno se koristi i Zakon o obligacionim odnosima, Zakoni o građanskim postupcima Federacije BiH i Republike Srpske, koji su na snazi u Bosni i Hercegovini.

Prema mišljenju medijskih eksperata, ovaj zakon je u velikoj mjeri u skladu sa evropskim zakonima o zaštiti od klevete. Glavni problem u Bosni i Hercegovini je u činjenici da postoji ogroman broj tužbi protiv medija i novinara, te da su novčane kazne previsoke. Ovaj zakon bi trebao imati izričito prepisanu gornju granicu za iznos izrečene kazne u slučaju da je medij ili novinar kažnjen za klevetu.³⁶ Iako je sadržaj Zakona u velikoj mjeri po evropskim standardima, praksa nije. Iako Zakon predviđa hitno rješavanje ovakvih slučajeva, još je prisutna sporost u rješavanju građanskih sporova za klevetu. Još jedan problem primjene Zakona ogleda se u tome da sudovi i dalje nemaju ujednačenu praksu u pogledu dokazivanja duševnih bolova. Tako neki sudovi provode vještačenja kako bi se dokazalo postojanje tih bolova, a neki ne. Treba napomenuti i da pojedini sudovi bukvalno tumače pojedine zakonske odredbe, pogotovo u slučajevima određivanja pasivne legitimacije. (naprimjer, o tome ko je autor iznesenih informacija)³⁷

Jedan od nedostatka u zakonu postao je evidentan masovnom upotrebom interneta. Sa brojnim socijalnim mrežama i blogovima kao i online izdanjima tradicionalnih medija, svaka vrsta regulacija predstavlja težak zadatak, budući da je nejasno ne samo šta se podrazumijeva pod medijem već i ko se podvodi pod pojmom novinar.³⁸ Zakoni o zaštiti od klevete bi morali imati dio koji se odnosi na reguliranje klevete u online prostoru.

Pored naknade za duševnu bol, postoji praksa da se na inicijativu podnosioca tužbe zahtijeva i da se od medija protiv kojeg je izrečena presuda traži da bude objavljena i objava izreke presude za klevetu. Mogućnost objavljivanja cijelog teksta presude u medijima nije kori-

33 Radenko Udovčić. *Nejra Plasto. Jasmina Korda. Zoran Udovčić. „Manjine i mediji na Zapadnom Balkanu”* (Sarajevo, Media institut plan, Novosadska novinarska škola, Висока школа за новинарство и односи са јавношћу. 2012). Pristupljeno 20. septembar, 2016. <http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=505&n=MANJINE%20I%20MEDIJU%20NA%20ZAPADNOM%20BALKANU>

34 Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu. (Sarajevo: Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, Udruženje/ Udruga BH Novinari, 2012). Pristupljeno 9. august, 2016. http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikator/IZVJESTAJ_U_SJENI.pdf

35 Sanela Hodžić, *Finansijske veze između medija i države u Bosni i Hercegovini: Sve ovisniji i poslušniji mediji.* (Sarajevo: Media centar, 2015). Pristupljeno 9. august, 2016. http://www.media.ba/sites/default/files/finansijske_veze_izmedu_medija_i_drzave_u_bih-1.pdf

36 Nusmir Huskić, *intervjuirala Rea Adilagić*, 8. april, 2016.

37 Mehmed Halilović. *Amer Džihana. „Medijsko pravo u BiH”.* (Sarajevo: Internews u Bosni i Hercegovini, 2012). 177.

38 Kristina Čendić. *Kleveta online u Federaciji BiH.* (Sarajevo: Internews u Bosni i Hercegovini, 2014). Pristupljeno 10. august, 2016. [http://www.internews.ba/sites/default/files/resursi/internews-kristina-bos\(4\).pdf](http://www.internews.ba/sites/default/files/resursi/internews-kristina-bos(4).pdf)

štena, što umanjuje i potencijalne pozitivne efekte sudskih procesa vezanih za klevetu.³⁹

S obzirom na veličinu države, a i na broj medija u Bosni i Hercegovini, novinari se susreću sa ogromnim brojem tužbi – oko 300 tužbi godišnje. Trenutno su 173 slučaja vezana za klevetu aktivna. Prema podacima Linije za pomoć novinarima (Free Media Help Line⁴⁰), na godišnjem nivou se podnese prosječno 100 tužbi za klevetu.

Evidentan je problem u pravnoj praksi Federacije BiH i Republike Srpske. Slični slučajevi imaju različite izhode u ova dva entiteta. Kao primjer navešćemo jedan od poznatijih slučajeva u Bosni i Hercegovini. Naime, isti političar je podnio dvije tužbe za klevetu. Jedna tužba podnesena je u Federaciji Bosne i Hercegovine, a druga u Republici Srpskoj. Referirajući se na standarde Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, prvostepeni sud, u ovom slučaju Kantonalni sud u Sarajevu, donio je odluku u kojoj je obrazložio da je tužilac javna ličnost, te da se od njega očekuje veći stepen tolerancije. Po tužbi podnesenoj u Republici Srpskoj, sud u Banjoj Luci donio je upravo suprotnu odluku. Prema odluci suda u Banjoj Luci, kako je tužilac javna ličnost i obnaša visoku državnu funkciju, on trpi i veću štetu.⁴¹

Dosuđene naknade štete od sudova su uglavnom u iznosima od 500 do 20.000 KM. Najveći broj obeštećenja su u rasponu od 2.000 do 5.000 KM. Nažalost, sudovi su najviše iznose obeštećenja dosudili u sporovima gdje su tužiocima najviši državni i politički funkcioneri (od 10 do 20 hiljada KM), što posredno govori o tome da se naši sudovi ne pridržavaju standarda Evropskog suda, koji zaključuje da upravo javne ličnosti moraju imati viši prag tolerancije u odnosu na javnu kritiku, pa i kritiku u medijima, što uključuje i niži stepen zaštite i obeštećenja u takvim slučajevima.⁴²

U Bosni i Hercegovini djeluje Vijeće za štampu kao samoregulacijsko tijelo za štampu i online medije, kojem je moguće uložiti prigovor na sadržaj za koji se smatra da nije u skladu sa Kodeksom za štampu i online medije BiH,

tražeći objavu demantija, dopunu informacija, objavljiva-nje ispravke ili izvinjenje, nakon čega Žalbena komisija konsenzusom odlučuje da li je prekršen kodeks.

Odluke Vijeća za štampu nisu pravno obavezujuće, ali su profesionalne. Sudija u svakom pojedinačnom sudskom postupku odlučuje da li će uzeti odluke Vijeća za štampu u obzir. U praksi, sudovi najčešće uvažavaju ove odluke ili čak traže mišljenje Vijeća za štampu. U skladu sa članom 8. Zakona o zaštiti od klevete Republike Srpske i članom 8. Zakona o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, tuženi može odluku Vijeća za štampu priložiti uz odgovor na tužbu.

Već nekoliko godina nakon dekriminalizacije klevete uočeno je da sa novim zakonom ima i znatno više tužbi nego ranije, pa su novinari morali shvatiti da ukidanjem kriminalizacije nije ukinuta i sama kleveta, niti suđenja za klevetu.⁴³

„Ne zbog novog zakona, nego zbog povećanog broja tužbi za klevetu, novinari sve više strahuju od objavljivanja priča „interesantnijeg” sadržaja, što je negativno uticalo i na istraživačko novinarstvo. Istraživačko novinarstvo je postalo rijetkost. Zakon o zaštiti od klevete podržava istraživačko novinarstvo, ali je, nažalost, imao suprotan efekat.”⁴⁴

Prema mišljenju drugog novinara, nijedan zakon nije donesen da bi poboljšao poziciju novinara.

„Kada se zakoni primjenjuju, oni služe državi, ne novinarima. Ali, uvijek ima prostora za ozbiljan istraživački rad, koji može biti u skladu sa Zakonom o zaštiti od klevete. Postoji specijalna povezanost između javnog interesa i informacija. Ono što je objavljeno, treba da bude u javnom interesu. Nažalost, to nije uvijek slučaj.”⁴⁵

Na pitanje u anketi provedenoj za potrebe ovog istraživanja, 27% novinara odgovorilo je da kleveta ozbiljno utiče na njihov rad, dok je 34% novinara odgovorilo da strahuje pisati o političkim subjektima, jer misle da mogu vrlo lako biti tuženi zbog klevete.

39 Sanela Hadžić. *Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH*. (Sarajevo: Media centar, 2010). Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

40 Linija za pomoć novinarima/Free Media Help Line djeluje u okviru Udruženja/udruge BH Novinari kao domaća, bosanskohercegovačka institucija za podršku i pomoć novinarima u ostvarivanju njihovih svakodnevnih poslova, kao i u zaštiti njihovih prava i sloboda.

41 Halilović Mehmed. „Dodik protiv Bosića: Ko je lopov, a ko patološki lažov”. *Analiziraj.ba*, 15. april, 2015. Pristupljeno 5. oktobar, 2016. <http://analiziraj.ba/2015/04/15/dodik-protiv-bosica-ko-je-lopov-a-ko-patoloski-lazov/>

42 A. Du., Mi. K. Dž. Č. „Kleveta u Bosni i Hercegovini – sredstvo za zaštitu ili zloupotrebu.” *Avaz.ba*, 2. februar, 2015. Pristupljeno 13. septembar, 2016. <http://www.avaz.ba/clanak/164982/kleveta-u-bih-sredstvo-za-zastitu-ili-zloupotrebu?url=clanak/164982/kleveta-u-bih-sredstvo-za-zastitu-ili-zloupotrebu>

43 Halilović Mehmed. „Primjena novog zakona o zaštiti od klevete u Bosni i Hercegovini: Novinari nisu previše profitirali.” *Mediacentar_online*, 3. mart, 2015. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://www.media.ba/bs/etikaregulatoriva-novinarstvo-etika/primjena-novog-zakona-o-zastiti-od-klevete-u-bih-novinari-nisu>

44 (anonimo), intervjuirala Rea Adilagić, 3. april, 2016.

45 Mario Mlakić, intervjuirala Rea Adilagić, 4. april, 2016.

Tabela 1. Koliko zakoni o kleveti utiču na Vaš rad?

| | Broj | % |
|------------------|------|---------|
| Izuzetno utiču | 100 | 48,31 % |
| Veoma utiču | 65 | 31,40% |
| Djelimično utiču | 26 | 12,56% |
| Slabo utiču | 2 | 0,97% |
| Ne utiču | 0 | 0,00% |
| Nije relevantno | 12 | 6% |
| Ne znam | 2 | 1% |
| Bez odgovora | 0 | 0% |
| Ukupno | 207 | 100 |

A.3 Da li postoji dovoljan stepen pravne zaštite političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?

Zakoni o javnim RTV servisima propisuju obavezu ovih medija da poštuju i podstiču pluralizam političkih, religijskih i drugih ideja.⁴⁶ Pored ove odredbe, postoji i odredba Kodeksa časti novinara, koja nalaže da su svi novinari dužni uvažavati pluralizam ideja i mišljenja.⁴⁷

Kritičko mišljenje, pluralizam ideja, otvorenost medija za slobodan protok različitih poruka još nisu na razini medija u zrelih demokratskim društvima. Političari sve tri nacije svjesno podgrijavaju takvu nezdravu atmosferu i preslikavaju je na medije. Novinari preuzimaju ulogu društveno-političkih radnika, te se više bave afirmacijom svog entiteta, svog naroda, a manje ukazivanjem na propuste vladajućih garnitura, ekonomskom krizom, sveopćim siromaštvom koje vlada na ovim prostorima.⁴⁸

Koncept medijskog vlasništva postoji od samog nastanka masovnih medija, ali je posebno problematiziran pojavom globalizacije tržišta. Koncentracija kapitala otvorila je mogućnost za narušavanje koncepta pluralizma, bilo unutar jedne države ili na globalnom nivou. Tehnološkim napretkom i digitalnom revolucijom tokom '90-ih godina 20. vijeka stvoreni su uvjeti za širenje medijskih imperija, koje na tržištu bez barijera mogu uticati na publiku iz različitih dijelova svijeta. Postavlja se pita-

nje mogu li vlasnici medija garantirati različitost stajališta u Bosni i Hercegovini.⁴⁹

Sredinom 2013. godine Udruženje BH Novinari organiziralo je debatu o transparentnosti vlasništva svih medija, a glavni zaključak je kako je „neophodno pristupiti izradi registra medija u BiH te osnivanju fonda koji bi bio u funkciji ostvarivanja medijskog pluralizma“. Na istoj konferenciji prepoznato je da je glavna posljedica nepostojanja transparentnosti, ustvari, smanjivanje pluralizma, podcrtavajući da nije važan broj medija, već različit broj glasova koji su u medijskoj sferi.

Istraživanja pokazuju da su u praksi ishodi drugačiji. Produkcija sadržaja koji se tiču političkih tema, posebno kada je riječ o javnim emiterima, u BiH se vrši u uvjetima skrivenih, ali i otvorenih pritisaka.⁵⁰ Svi sagovornici u dubinskim intervjuima složili su se da politički pluralizam u BiH ne postoji. Svaki medij je politiziran i favorizira neku političku stranku. Političke vijesti u medijima većinom su odraz stavova i interesa vlasnika medija.

Iz dubinskih intervju sa novinarima može se zaključiti da postoji generalno stanovište da političke partije nemaju isti pristup medijima u izbornom, ali i u neizbornom periodu.

Izborni zakon BiH obavezuje medije u BiH da pravedno, profesionalno i stručno prate izborne aktivnosti. Pri tome su dužni da poštuju novinarski kodeks, općeprihvaćene demokratske principe i pravila, i da, kako zakon naglašava, posebno poštuju slobodu izražavanja kao jedan od osnovnih principa. Isti zakon propisuje da u emisijama elektronskih medija nijedan subjekat ne može imati povlašten položaj u odnosu na druge političke subjekte, te da funkcioneri na svim nivoima vlasti, koji su kandidati na izborima, ne smiju imati povlašten položaj u odnosu na druge učesnike u izbornom procesu.

U praksi, situacija je drugačija. Skoro svi sagovornici u intervjuima tvrde da svaki medij, bio on privatni ili javan, radi u interesu neke političke partije. Stoga, u BiH nemaju sve političke partije jednak pristup medijima, ni u izbornom niti u neizbornom periodu.

Tokom predizborne kampanje 2014. Godine, Media plan Institut proveo je Monitoring medijskog izvještavanja o

46 Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Republike Srpske; član 14. „Zakon o Javnom RTV servisu Federacije Bosne i Hercegovine“, član 39.

47 „Kodeks časti bh. novinara“, opća načela

48 Dragan Stanislavjević. Mediji i javno mišljenje u Republici Srpskoj. (Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung, 2010). Pristupljeno 19. septembar, 2016. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/09249.pdf>

49 Anja Gengo. Ema Bešlić. Borislav Vukojević. Transparentnost vlasništva nad online medijima. (Sarajevo: Internews u Bosni i Hercegovini, 2015). Pristupljeno 10. august, 2016. <http://internews.ba/sites/default/files/resursi/transparentnost%20vlasništva%20nad%20online%20medijima%20u%20bih.pdf>

50 Vedada Baraković. „Personaliziranje političke scene u Bosni i Hercegovini i uloga medija.“ Mediacentar online. 29. novembar, 2010. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/personaliziranje-politicke-scene-u-bih-i-uloga-medija> <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/personaliziranje-politicke-scene-u-bih-i-uloga-medija>

općim izborima 2014. godine, kao i izvještavanja u postizbornom periodu. Tokom monitoringa primijećeno je da su glasači mogli steći objektivnu sliku o kampanji samo ukoliko su pratili nekoliko vrsta medija. U finalnom izvještaju⁵¹ u ovom monitoringu objavljeno je da je, uprkos raznolikom medijskom okruženju, većina medija bila podijeljena duž političkih, etničkih i teritorijalnih linija, te i dalje ostaje pod snažnim uticajem svojih vlasnika i političkih sponzora. U slučaju izvještavanja o izborima, određen broj medija bio je pod nekom vrstom uticaja kandidata ili političkih stranaka.

A.4 Da li je sloboda novinarskog rada i udruživanja novinara zagarantirana zakonom?

Novinari su licencirani samo od medija za koji rade. Ne postoje licence koje se izdaju od državnih autoriteta, niti su postojali pokušaji da se one uvedu. Problem postoji kod slobodnih novinara. S obzirom na to da oni nemaju medijske kuće za koje rade, koje bi im izdale akreditacije, susreću se sa problemima prilikom izvještavanja sa različitim događaja. Da bi riješili ovaj problem, mnogo slobodnih novinara pridružuje se Udruženju/Udrugi BH Novinari. Naime, novinari članovi ove organizacije imaju mogućnost da, osim domaće, dobiju i internacionalnu akreditaciju.

Sagovornici u intervjuima su se složili da se ovakve situacije u praksi dešavaju zanemarljivo rijetko. Međutim, više njih je naglasilo da postoji grubo postupanje s novinarima i da se često dešava da javni zvaničnici ili druge osobe odbijaju dati izjave za medije.

Tabela 2. Da li Vam je nekad bilo uskraćeno da izvještavate sa određenog mjesta ili događaja zbog toga što niste imali akreditaciju izdatu od nadležnog organa ili po drugom osnovu?

| | Broj | % |
|---------------|------------|--------------|
| Da | 54 | 26,09% |
| Ne | 153 | 73,91% |
| Ne znam | 0 | 0,00% |
| Bez odgovora | 0 | 0,00% |
| Ukupno | 207 | 0,00% |

Podatak koji ide u prilog slobodi medija u BiH je da prema rezultatima ankete 73,91% novinara tvrdi da im nikad nije bilo uskraćeno da izvještavaju sa određenog mjesta zbog toga što nisu imali akreditaciju.

Stranci mogu ulaziti u BiH i boraviti na teritoriji države s važećom putnom ispravom u koju je unesena viza ili odobrenje boravka, ukoliko nije drugačije određeno zakonom ili međunarodnim ugovorom. Stranci koji imaju namjeru boraviti u BiH s ciljem plaćenog rada, moraju imati radnu dozvolu izdatu od organa nadležnog za poslove zapošljavanja stranaca.⁵² Ove odredbe odnose se i na strane novinare. Ne postoji specijalan tretman za strane novinare u Bosni i Hercegovini. Prema dosadašnjem iskustvu, u ovom segmentu nema problema za strane novinare. Jedini problem koji se pojavljuje vezan je za novinare sa Kosova kada posjećuju BiH. Ali, uzrok ovog problema leži u politici, a ne u novinarstvu.

U BiH postoji pet registriranih profesionalnih novinarskih udruženja, od kojih samo Udruženje/ Udruga BH Novinari aktivno radi na zaštiti i poboljšanju sloboda, prava i odgovornosti novinara, zaštiti ugleda i dostojanstva novinarske profesije, te na poboljšanju prava javnosti da bude informirana o dešavanjima u društvu.

Pravo na organiziranje nezavisnih sindikata u Bosni i Hercegovini je definirano i zagarantirano entitetskim zakonima i ustavima. U Bosni i Hercegovini postoje odvojeni sindikati na entitetskim nivoima i u Brčko Distriktu.

⁵¹ Media Plan Institut. „Ocjena političkih različitosti u medijskom izvještavanju tokom općih izbora 2014. u Bosni i Hercegovini.“ (Sarajevo, Media Plan Institut, 2015), 4

⁵² „Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH“, član 7.

Unutar Javnog BHRT servisa djeluju dva sindikata, koja, nažalost, prema navodima predsjednika oba sindikata, ne saraduju dovoljno. Ova dva sindikata zajedno imaju oko 100 novinara članova. Osim ova dva sindikata, postoji i oficijelno najstariji sindikat u koji se učlanjuju, između ostalih, i novinari – „Sindikat grafičkih izdavačkih i medijskih radnika”. Oko 350 novinara iz cijele Bosne i Hercegovine je učlanjeno u ovaj sindikat. Ne postoji oficijelan broj novinara u državi. Prema neoficijelnim procjenama, radi se o 2 000-3 000 profesionalnih novinara.

Većina privatnih medija nema sindikate. Čak i u rijetkim slučajevima, kada sindikati djeluju u privatnim medijima, članstvo je minimalno. Prema mišljenju ispitanika, zaposlenici privatnih medija ne smatraju da sindikati mogu uvesti promjene u privatnim medijima. Stoga se rijetko i učlanjuju u sindikate.

Prema izjavi Stjepane Ivanuš iz Centra za građansku saradnju u Livnu, pritisci itekako postoje. Ona je istakla da je lokalni medij – Radio Livno imao sindikat, ali, prema riječima novinara iz tog medija, vršen je veliki pritisak na njih i na kraju je zbog toga sindikat ugašen.

Na radionici koju je organiziralo Udruženje/Udruga BH Novinari u martu 2016. godine u Livnu, svi sudionici su se složili da postoje veliki pritisci na novinare koji se pokušaju sindikalno udružiti. Kako je naglasila urednica lokalnog radija, u javnosti sindikat ima negativne konotacije i povezuje se sa komunističkim nasljeđem.⁵³

A.5 Koji je stepen pravne zaštite novinarskih izvora?

U skladu sa zakonima o zaštiti od klevete u BiH, novinar ima potpuno pravo da ne otkriva identitet svog izvora.⁵⁴ Ovo pitanje regulirano je i u Kodeksu za štampu i online medije, koji, između ostalog, navodi i da novinari imaju, ne samo pravo, već i obavezu da štite identitet onih koji pružaju informacije u povjerenju, bez obzira na to da li su oni izričito zahtijevali da ostanu anonimni.⁵⁵ Obaveza zaštite identiteta je, prema kodeksu Regulatorne agencije za komunikacije, generalni princip.⁵⁶ Zakoni o krivičnom postupku na entitetskim i državnom nivou⁵⁷ propisuju da novinar u svrhu zaštite izvora informacija ne može biti saslušan kao svjedok u krivičnom postupku.

Ipak, na mnoga pitanja o ovoj tematici tek treba odgovoriti u našoj legislativi. Zakonski propisi ne navode:

- (1) Da li se princip povjerljivosti novinarskih izvora može prekriti u krivičnim postupcima?
- (2) U slučajevima kojih krivičnih djela je novinarima dozvoljeno, ili su obavezni, da otkriju identitet svojih izvora?
- (3) Ko zapravo odlučuje da li novinari trebaju ili moraju otkriti identitet svojih izvora i kome tačno?⁵⁸

Povjerljivost novinarskih izvora kao princip većinom je poštovan. Ali, ima izuzetaka. Najizrazitiji primjer je onaj sa internetskim portalom „Klix” iz Sarajeva. Policija je vršila brutalan pritisak na ovaj medij kako bi razotkrila izvore informacija. U decembru 2014. godine, policija je upala u redakciju Klix-a i konsificirala imovinu ovog medija. Policija je u redakciji Klix-a osam sati vršila pretres u potrazi za videom koji je ovaj internetski portal objavio, na kojem premijerka Republike Srpske govori o kupovini zastupnika u Narodnoj skupštini Republike Srpske.⁵⁹

Čak 49 % intervjuiranih novinara izjavilo je da je u redovnom kontaktu sa izvorima.

53 "BH Novinari – Aktuelnosti", BH Novinari http://www.bhnovinari.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=890%3Asindikalno-udruzivanje-i-djelovanje-nema-alternativu&catid=63%3Adogadaji&Itemid=241&lang=bs

54 „Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine”, član 9; „Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta”, član 9; „Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske”, član 10.

55 „Kodeks za štampu i online medije”, član 13.

56 „Kodeks o emitiranju radio-televizijskog programa”, član 13.

57 „Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine”, član 82; „Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine”, član 96; „Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske”, član 147.

58 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, „Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora”, (Sarajevo, 2013), 2-3

59 "Pogledajte kako je izgledao upad policije u redakciju portala Klix.ba." Klix.ba, 30. decembar, 2014. Pristupljeno 1. novembar, 2016. <http://www.klix.ba/vijesti/bih/pogledajte-kako-je-izgledao-upad-policije-u-redakciju-portala-klix-ba/141230127>

Tabela 3. Koliko slobode imate da tražite pristup i održavate kontakt sa izvorima informacija dok izvještavate o pitanjima od javnog interesa?

| | Broj | % |
|--------------|------|--------|
| Uvijek | 55 | 26,57% |
| Veoma često | 101 | 48,79% |
| Ponekad | 13 | 6,28% |
| Rijetko | 15 | 7,25% |
| Skoro nikad | 20 | 9,66% |
| Ne znam | 3 | 1,45% |
| Bez odgovora | 0 | 0,00% |
| Ukupno | 207 | 100% |

Rezultati ankete pokazali su da novinari u Bosni i Hercegovini generalno imaju slobodu da traže pristup i održavaju kontakt sa svojim izvorima, ali ipak nedovoljno. Skoro 49 % intervjuiranih novinara izjavilo je da je veoma često u kontaktu sa izvorima, dok je oko 26% izjavilo da uvijek održavaju kontakte sa svojim izvorima. Oko 10% posto intervjuiranih novinara skoro nikad ne održava ove kontakte, a 7% njih je izjavilo da rijetko traže pristup i održavaju kontakte sa izvorima informacija.

Novinari se, generalno, oslanjaju na informacije koje sa njima podijele njihovi izvori. Kako naglašava Mehmed Halilović, ekspert za medijsko pravo u Bosni i Hercegovini, „...informacija se ne treba olako prihvatiti, posebno ako je riječ o anonimnom izvoru kojem se mora sačuvati identitet.“⁶⁰

Ogroman broj tužbi za klevetu protiv novinara u Bosni i Hercegovini je upravo indikator da se novinari isuviše olako oslanjaju na ove izvore informacija, bez provjere.

A.6 Koji je stepen zaštite prava na pristup informacijama?

Pravo na pristup oficijelnim dokumentima i informacijama reguliran je zakonom⁶¹. Pozitivan pomak predstavlja usvajanje Zakona o slobodi pristupa informacijama na nivou države, koji, za razliku od entitetskih i Zakona na nivou Brčko Distrikta, predviđa sankcije, novčane kazne, koje dostižu i do 15.000 KM, za javne osobe koje uskraćuju informacije. Zakon predviđa rok od 15 dana za dostavljanje informacija, na bazi podnesenog formalnog zahtjeva. Pozivom na ovaj zakon može se aktivirati upravni postupak ukoliko je neka informacija uskraćena. U praksi se događa da se pod „zaštitom privatnosti“ pokušavaju sakriti aktivnosti javnih službenika koje su u vezi sa njihovom javnom funkcijom ili su povezane sa grupacijom i kriminalom koji se „skriva“ pod privatnošću i tajnošću podataka. S druge strane, zaštita tajnih podataka regulirana je Zakonom o tajnim podacima koji postoji na nivou BiH. Ovaj zakon je u suprotnosti sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama, jer isključuje mogućnost prihvatanja i razmatranja, odnosno, odobravanja informacija u dijelu u kojem one ne mogu imati karakter tajnosti.⁶²

Novinari u Bosni i Hercegovini koriste pravne procedure s ciljem prikupljanja informacija od javnih institucija. Većina intervjuiranih novinara tvrdi da administrativne procedure traju predugo. (rok za odgovor javnih institucija je 15 dana)

⁶⁰ Maja Isović, „Znate li šta je kleveta?“ Inmedia.ba, 23. maj, 2013. Pristupljeno 2. oktobar, 2016. <http://www.inmedia.ba/znate-li-sta-je-kleveta/>

⁶¹ „Zakon o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine“; „Zakon o slobodi pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine“; „Zakon o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske“; „Zakon o slobodi pristupa informacijama Brčko Distrikta“

⁶² Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini i Udruženje/ Udruga BH Novinari, „Izveštaj u sjeni“, (Sarajevo, 2012), 5

"Zahtjev se iz administrativnih razloga ponavlja više puta, te se često čeka više od mjesec na tražene informacije, što je za dinamičan rad u redakciji ma neprihvatljivo."⁶³

Tabela 4. Da li su Vam vlasti ikada odbile zahtjev za pristup informacijama od javnog značaja koje su Vam neophodne za izvještavanje ?

| | Broj | % |
|--|------------|-------------|
| Nikad nisam tražio pristup informacijama od javnog značaja. | 89 | 43,00% |
| Tražio sam pristup informacijama od javnog značaja, ali nikad nisam bio odbijen. | 69 | 33,33% |
| Tražio sam pristup informacijama od javnog značaja i bio sam odbijen. | 48 | 23,19% |
| Ne znam | 1 | 0,48% |
| Bez odgovora | 0 | 0,00% |
| Ukupno | 207 | 100% |

Rezultati ankete ukazuju da novinari ne koriste dovoljno pravo na pristup informacijama od javnog značaja, niti su javne institucije dovoljno efikasne u ovom segmentu. 43% intervjuiranih novinara je odgovorilo da nikad nisu tražili pristup informacijama od javnog značaja. 33% ispitanika je podnosilo zahtjeve za pristup informacijama od javnog značaja i nikad nisu bili odbijeni. 23% intervjuiranih tvrdi da su nekad bili odbijeni pri ovakvim zahtjevima.

Novinari Centra za istraživačko novinarstvo zadovoljni su postojanjem Zakona o slobodi pristupa informacijama, ali ne i njegovom implementacijom u praksi. Oni često pribjegavaju i pravnim tužbama u slučajevima kada javni autoriteti odbiju otkriti informacije.⁶⁴

Anketa sa novinarima pruža dokaze o iskustvu i percepciji novinara o transparentnosti različitih institucija.

Novinari smatraju da su najmanje transparentni: političari generalno (42% uopste i 37,7% malo transparentni), Vlada (31,9% uopste i 29% malo transparentna) i političke partije (29% uopste i 28,5% malo transparentne). 73% ispitanika smatra da je policija u velikoj mjeri transparentna, dok su mišljenja o sudovima i vojsci podijeljena.

63 (anonimno), intervjuirala Rea Adilagić, 3. april, 2016.

64 (anonimno), intervjuirala Rea Adilagić, 4. maj, 2016.

Tabela 5. Koliko su transparentne sljedeće institucije?

| | Parlamenti | Vlade | Politike partije | Političari | Sudovi | Policija | Vojska |
|-------------------------------|------------|--------|------------------|------------|--------|----------|--------|
| Potpuno transparentne | 19.32% | 3.88% | 3.86% | 6.28% | 28.99% | 18.36% | 26.57% |
| U velikoj mjeri transparentne | 72.95% | 4.35% | 5.80% | 4.35% | 26.09% | 72.95% | 29.47% |
| Djelimično transparentne | 4.83% | 27.54% | 27.54% | 6.28% | 19.32% | 5.80% | 19.32% |
| Malo transparentne | 0.48% | 28.99% | 28.50% | 37.68% | 7.25% | 0.00% | 6.28% |
| Nisu transparentne | 0.48% | 31.88% | 28.99% | 42.03% | 14.49% | 0.97% | 14.49% |
| Ne znam | 1.93% | 2.90% | 4.83% | 2.90% | 2.42% | 1.93% | 2.42% |
| Bez odgovora | 0.00% | 0.18% | 0.48% | 0.48% | 1.45% | 0.00% | 1.45% |

B

Položaj novinara u redakcijama, profesionalna etika i stepen cenzura

U Bosni i Hercegovini generalno postoji problem poštivanja radnih prava radnika pa tako i novinara. Sva radna prava se krše. Plate se često ne isplaćuju u punom iznosu, a u lokalnim medijima su vrlo male. Redakcije su formalno odvojene od vlasnika medija, međutim, vlasnici vrše velike pritiske na redakcije. Cenzura i autocenzura su dio svakodnevnog rada novinara. Ovaj problem susrećemo najviše u privatnim, ali i u drugim medijima. Novinari podliježu cenzuri iz straha da će izgubiti posao. Često je strah i veći jer nisu zaštićeni adekvatnim ugovorima.

B 1. Da li se ekonomski položaj novinara zloupotrebljava s ciljem ograničavanja njihovih sloboda?

Zakoni u Bosni i Hercegovini koji se tiču radnih prava⁶⁵ u svom tekstu sadrže niz odredbi koje bi trebale pružiti djelotvornu zaštitu ljudskih prava i sloboda. Međutim, problem u praksi predstavlja primjena zakona, uz svakodnevno kršenje osnovnih prava zaposlenika. Značajan problem za zaštitu ovih prava je nepostojanje zakona o radu na državnom nivou, čije bi se odredbe odnosile na cijelu teritoriju. Takvom regulativom bi se regulirala temeljna pravila iz ove oblasti, kao i prateći instrumenti kojima bi se osiguralo provođenje ovog zakona kako za organe uprave tako i za sudske organe. Postoji konstantan problem ostvarivanja prava u Federaciji BiH zbog njene decentralizacije na kantone i neusklađenosti zakonodavstva između kantona i između kantona i Federacije BiH, pa zatim i sa zakonodavstvom Republike Srpske. Problem se javlja zbog podjele nadležnosti između entitetskih i kantonalnih inspekcija, pa sindikati i radnici često ne znaju kome da se obrate.⁶⁶

Slobodnom procjenom može se reći da se u većoj ili manjoj mjeri krše sva prava novinara.⁶⁷

Činjenica je da ogromna većina novinara nema adekvatne ugovore ni platu u skladu sa stručnom spremom i obimom posla i rade bez ikakvih „papira” ili su angažirani po ugovoru na određeno vrijeme. Neki rade bez ikakvog ugovora, i to godinama, u nadi da će jednog dana ipak dobiti željeni stalni posao, doduše, bez pravog načina kako da se za to izbere.⁶⁸

Krše se i ostala prava, kao što su redovnost i visina isplate plata, uplate doprinosa, dužina godišnjeg odmora, plaćanje prekovremenog rada i rada praznicima, isplata regresa i drugih naknada za radnike. Podaci Sindikata medija i grafičara Republike Srpske govore da se prava radnika, u ovom slučaju novinara, češće i u većoj mjeri krše tamo gdje radnici nisu sindikalno organizirani, a gdje, samim tim, sindikat, odnosno, radnici, nemaju mogućnost da se zajednički bore za ostvarivanje svojih prava.⁶⁹

Između 34% i 40% novinara radi bez odgovarajućeg ugovora. Oni sa odgovarajućim ugovorima o radu su nedovoljno zaštićeni – u nekim medijima novinarima isplaćuju minimalne zakonom zagwarantirane iznose plata, te na tu cifru plaćaju poreze i doprinose. Ostatak novca novinari prime „na ruke” – umjesto da bude uplaćen na račun, dobiju ga u kešu. Ovo je česta pojava u Bosni i Hercegovini. Mnogi poslodavci se koriste ovim načinom isplate plata radi plaćanja niže novčane svote u svrhu poreza i doprinosa.

Novinari ovaj problem ne iznose javno iz straha da će izgubiti posao. Generalno, ovo je češća pojava u privatnim medijima.

Tabela 6. Visina plata novinara u medijima.

| | |
|--|-------------|
| Lokalni mediji | 200 – 500 € |
| Javni radio-televizijski servisi | 700 € |
| Privatni mediji (uključujući internacionalne medije) | 900 € |

Prema izjavi jednog ispitanika iz javnog radio-televizijskog servisa⁷⁰, „... kao i u svim sektorima, situacija u medijima je jako loša. Mnogi novinari nemaju ni ugovore ni socijalno osiguranje. U mnogim slučajevima, čak i novinari sa potpisanim ugovorima nisu dovoljno zaštićeni. Ovo nije problem samo sa privatnim medijima, dešava se i u javnim RTV servisima.” Ali, kako navodi izvor, „... situacija je gora u privatnom sektoru, pogotovo u manjim medijskim kućama.”⁷¹

Među identificiranim razlozima za neefikasnu primjenu radnih prava su: nejasno formuliranje radnih prava, izražena sklonost poslodavaca da vode računa isključivo o finansijskim faktorima i sklonost ka nepotizmu prilikom donošenja odluka o zapošljavanju i radnim odnosima

65 "Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine"; "Zakon o radu Republike Srpske"; "Zakon o radu Brčko Distrikta"; "Opći kolektivni ugovor", "Zakon o Vijeću zaposlenika Federacije Bosne i Hercegovine"; "Zakon o Savjetu radnika Republike Srpske"; "Zakon o štrajku Federacije Bosne i Hercegovine"; "Zakon o štrajku Republike Srpske"; "Zakon o upošljavanju stranaca Federacije Bosne i Hercegovine"; "Zakon o upošljavanju stranaca Republike Srpske"; "Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije Bosne i Hercegovine"; "Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Republike Srpske"; "Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju invalida Federacije Bosne i Hercegovine"; "Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju invalida Republike Srpske"; "Zakon o sigurnosti i zdravlju na radu Federacije Bosne i Hercegovine"; "Zakon o zaštiti i zdravlju na radu Republike Srpske"

66 Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu. (Sarajevo: Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, Udruženje/ Udruga BH Novinari, 2012.) Pristupljeno 9. Avgust, 2016. http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike.pdf indikator/IZVJESTAJ_U_SJENI.pdf

67 Mariana Šarčević. „Krše se sva prava novinara.” *Mediacentar_online*, 21. maj, 2015. Pristupljeno 3. septembar, 2016. <http://www.media.ba/bs/magazin-medijska-politika-regulativa/mariana-sarcevic-krse-se-sva-prava-novinar>

68 Adrijana Pisarević. "1 novinaru su radnici." *E – novinar*, broj 35, (2015): 3. Pristupljeno 3. novembar, 2016. http://bhnovinari.ba/images/stories/pdf/enovinar/bhn_e-novinar-decembar2015.pdf

69 Mariana Šarčević. „Krše se sva prava novinara.” *Mediacentar_online*, 21. maj, 2015. Pristupljeno 3. septembar, 2016. <http://www.media.ba/bs/magazin-medijska-politika-regulativa/mariana-sarcevic-krse-se-sva-prava-novinar>

70 (anonimno), intervjuirala Rea Adilagić, 4. april, 2016.

71 Vanja Elezović, intervjuirala Rea Adilagić, 4. april, 2016.

kao i neefikasnost institucija koje bi trebale da kontroliraju primjenu zakona o radu.⁷²

Rad „na crno” je čest fenomen u novinarstvu. Rad „na crno” predstavlja rad bez ikakvog ugovora i bez zdravstvenog osiguranja. Često se temelji samo na usmenom dogovoru između poslodavca i novinara zaposlenika. Često ovi novinari imaju visoke plate, ali im drugi aspekti sigurnosti nisu garantirani. Poslodavac može raskinuti ugovor u svakom momentu, nakon čega novinar nema mogućnosti da zaštiti svoja radna prava.⁷³

Tabela 7. Da li je došlo do jačanja ili slabljenja ekonomskog položaja u Bosni i Hercegovini?

| | Broj | % |
|--------------------|------|--------|
| Veoma ojačao | 2 | 0,97% |
| Donekle je ojačao | 7 | 3,28% |
| Nije se promijenio | 15 | 7,25% |
| Donekle se smanjio | 30 | 14,49% |
| Veoma se smanjio | 153 | 73,91% |
| Ne znam | 0 | 0,00% |
| Bez odgovora | 0 | 0,00% |
| Ukupno | 207 | 100% |

B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?

Novinarstvo je profesija koja neminovno zahtijeva profesionalnu i finansijsku nezavisnost. Nažalost, nijedan od ovih elemenata u BiH nije osiguran.⁷⁴

Generalno, redakcije u privatnim medijima nisu odvojene i nezavisne. Novinarka iz jedne manje privatne medijske kuće tvrdi da redakcija u kojoj ona radi zavisi čak 90% od marketinškog odjela.⁷⁵

U nekim privatnim medijima u Bosni i Hercegovini postoje interna pravila koja bi trebala osigurati uredničku

nezavisnost od vlasnika medija i menadžmenta. Ova pravila nisu efektivna u procesu zaštite novinarske nezavisnosti i zaštite novinara od pritiska menadžmenta, upravljačkih tijela i političkih aktere izvan medija. Pravila su fokusirana na obaveze koje novinari imaju kada je u pitanju dijeljenje informacije sa trećim stranama, istupanje u javnosti, rad za druge medije i tako dalje. Nedostaju odredbe koje štite novinare u slučajevima kada oni odbiju angažman koji nije u skladu sa profesionalnim standardima i novinarskom etikom.

Kako je naglasila jedna od intervjuiranih novinarki, novinari su nezavisni od vlasnika medija za koje rade samo ako su individualno odgovorni za štetu koju eventualno učine.⁷⁶

Privatni mediji, generalno, nemaju unutrašnji etički kodeks. Postoji manji broj privatnih medija koji imaju svoje usvojene interne kodekse, ali je za većinu privatnih medija važeći generalni etički kodeks za novinare.

Najčešće pritisci na novinare nastaju iz političkih razloga. Mediji su političkim strankama potrebni radi: popularizacije njihove politike, propagiranja njihovih političkih stavova, opravdanja političkih poteza, zataškivanja promašaja i isticanja uspjeha. Jedan broj medija koji su pristrasni zbog toga što su redakcije, glavi urednici ili druge uticajne ličnosti u vlasničkoj strukturi medija simpatizeri neke od političkih opcija, iz vlastitih ubjeđenja rade na takav način i tako vrše pritisak na individualne novinare. Međutim, postoje i oni mediji koji su pod direktnom kontrolom neke političke stranke. Praksa je vrlo jasna: ili se novinar mora pokloniti proklamiranoj uređivačkoj koncepciji ili mora napustiti taj medij. Pokoreni novinari žive i rade pod velikim etičkim opterećenjima, bježe na sporedne teme, priklanjaju se samocenzuri, a nerijetko i napuštaju profesiju.⁷⁷

„Kakav je pritisak zavisi od toga o kakvoj se reportaži radi. Poenta je da reportaža treba biti urađena tako da ide u prilog interesima vlasnika medija.”⁷⁸

Prema mišljenjima sagovornika u dubinskim intervjuima, najčešće forme pritiska su: niske plate, prijetnje da će izgubiti posao, mobing, čest prekovremeni rad, članci koje moraju potpisati kao svoje, iako oni nisu autori, cenzura i tako dalje.

72 Sanela Hodžić. *Labor Relations and Media*. (Kišinjev: South East European Network for Professionalization of the Media, Centru Independente de Jurnalism, 2008). Pristupljeno 13. septembar, 2016. http://www.media.ba/msonline/files/shared/Labor_Relations_and_Media.pdf

73 Izveštaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu. (Sarajevo: Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, Udruženje/ Udruga BH Novinari, 2012). Pristupljeno 9. august, 2016. http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikatorilZVJESTAJ_U_SJENI.pdf

74 Izveštaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu. (Sarajevo: Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, Udruženje/ Udruga BH Novinari, 2012). Pristupljeno 9. august, 2016. http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikatorilZVJESTAJ_U_SJENI.pdf

75 (anonimno), intervjuirala Rea Adilagić, 4. april, 2016.

76 Vanja Elezović, intervjuirala Rea Adilagić, 4. april, 2016.

77 Irma Husić. „Sloboda i odgovornost medija u Bosni i Hercegovini”. *Mediacentar_online*, 12. oktobar, 2011. Pristupljeno 13. septembar, 2016. <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/sloboda-i-odgovornost-medija-u-bosni-i-hercegovini>

78 Vanja Elezović, intervjuirala Rea Adilagić, 4. april, 2016.

B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u javnim servisima?

Svi javni RTV servisi imaju usvojene kodekse ponašanja za novinare i kodekse o uredničkoj nezavisnosti. Prema ovim kodeksima, formalno, zaštita novinarske nezavisnosti je jedan od glavnih principa. U praksi, novinari javnih radio-televizijskih servisa svakodnevno rade pod velikim pritiscima i uticajima, koji potiču od različitih subjekata i izvan i unutar medija.

Javni radio-televizijski servisi u Bosni i Hercegovini imaju interna organizacijska pravila, koja propisuju nezavisnost redakcije u odnosu na menadžerska i upravljačka tijela u medijima. Kako naglašavaju ispitanici, u praksi ova pravila nisu adekvatno provedena. Jedan novinar javnog radio-televizijskog servisa je čak odbio odgovoriti na ovo pitanje.⁷⁹

U javnim medijima postoje odvojeni odjeli u medijima, odnosno, postoji podjela između uredništva i menadžerskih i upravljačkih tijela. Novinarka iz javnog lokalnog medija tvrdi da je njena redakcija u potpunosti nezavisna od menadžerskog i marketinškog odjela.⁸⁰ (B3)

Upravni odbor Javnog servisa BHRT-a ima četiri člana, po jednog iz sva tri konstitutivna naroda i jednog predstavnika "ostalnih", pri čemu je svaki od dva entiteta zastupljen s dva člana. Članove Upravnog odbora imenuje upravo Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na osnovu liste kandidata koju dostavlja Regulatorna agencija za komunikacije.⁸¹ Podjele u državi ogledaju se i u upravljačkim tijelima javnih radio-televizijskih servisa, što otvara vrata različitim formama pritiska. Kako navode intervjuirani novinari, postoje indirektni pritisci od menadžmenta i Upravnog odbora, ali i direktni od članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Parlamenta Bosne i Hercegovine, predsjednika Republike Srpske, premijera oba entiteta, ministara ministarstava na različitim nivoima i tako dalje.

Pritisci na javne radio-televizijske servise često su u bliskoj vezi sa finansijskim problemima ovih servisa. U junu 2016. godine u Parlamentu Bosne i Hercegovine odbijen je Prijedlog izmjena Zakona o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, kojim je predviđeno da se javni radio-televizijski servisi na teritoriji Bosne i Hercegovine finansiraju prihodima od tak-

si ili sredstvima koje prikupe fondovi javnih radio-televizijskih servisa, nakon čega će se sredstva raspodijeliti Radio-televiziji Federacije Bosne i Hercegovine, Radio-televiziji Republike Srpske i Radio-televiziji Bosne i Hercegovine. Kako je navedeno u Prijedlogu zakona, taksu bi naplaćivali operateri telekoma i kablovski operateri, sve do početka rada fondova.⁸² Iako je neizvjesan opstanak državnog javnog servisa, vlast je u februaru 2015. godine predložila donošenje zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnom radio-televizijskom servisu u Bosni i Hercegovini⁸³, kojim se predlaže podjela Radio-televizije BiH na tri kanala, s programima koji bi se emitirali na pismima i jezicima tri konstitutivna naroda iz tri studija, u Mostaru, Banjoj Luci i Sarajevu.⁸⁴

Predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik je čak pet puta imao verbalne napade, koji su uključivali i psovke novinarima (dopisniku FTV Miši Vidoviću, dopisnici Oslobođenja Gordani Katani i tako dalje). Predsjednik Republike Srpske je u više navrata vrijeđao i druge novinare u Bosni i Hercegovini.⁸⁵

B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?

Neprofitni medija u Bosni i Hercegovini su Katolički radio – „Radio Marija” iz Banje Luke, „Radio Vesta” iz Tuzle i „Otvorena mreža” – radio i televizijske emisije nevladine organizacije koja se bavi pomaganjem bolesnima. Pored ovih, postoje i neprofitni online mediji podržani od internacionalnih donatora: Žurnal, Analiziraj.ba, CIN i BYRN. Rad svih ovih medija podliježe Kodeksu za štampu i online medije Bosne i Hercegovine.

Pojedini mediji ove neprofitne medije nazivaju "stranim plaćenicima" jer se finansiraju iz donacija. Neki mediji odbijaju da objave istraživačke priče neprofitnih medija, često zbog animoziteta prema stabilnom funkcioniranju i egzistenciji ovih medija, iako većina medija danas prenosi tekstove nekih od njih (CIN).

79 (anonimno), intervjuirala Rea Adilagić, 4. april, 2016.

80 Dragana Svonjić, intervjuirala Rea Adilagić, 18. april, 2016.

81 Tarik Jusić. *Amer Džihana. Razjedinjeni propadaju: Javni radio-televizijski servisi u multietničkim državama*, Sarajevo, Mediacentar, 2008. Pristupljeno 16. septembar, 2016. http://www.media.ba/mconline/files/shared/BIH_razjedinjeni_propadaju.pdf

82 „Burna rasprava o RTV sistemu Bosne i Hercegovine”. *Al Jazeera*, 15. juni, 2016. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/psbih-burna-rasprava-o-rtv-sistemu-bih>

83 "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Javnom radio-televizijskom servisu u Bosni i Hercegovini", član 1.

84 Vedrana Maglajlija. „Udar na bosanskohercegovački radio-televizijski servis: Tri kanala pod jednim krovom”, *Al Jazeera*, 20. februar, 2016. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/udar-na-bhrt-tri-kanala-pod-jednim-krovom>

85 „Dodik šampion u prostaklucima: Sve dosadašnje psovke i vrijeđanja novinara”. *Nap.ba*, 16. mart, 2016. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://www.nap.ba/new/vijest.php?id=9310>

Prema arhivi Linije za pomoć novinarima, novinarka jednog od neprofitnih medija – CIN (Centar za istraživačko novinarstvo) je u julu 2016. godine verbalno napadnuta. Radilo se o uvredama koje su sadržavale diskriminatorne izjave i hušaćku retoriku.

B.5 Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?

Prema anketi, 54% novinara tvrdi da su gotovo većinski (29%) ili potpuno samostalni (25%) prilikom izbora novinarskih priča. 59% novinara tvrdi da su slobodni odlučiti koji dio priče će biti naglašen. Glavni faktor je o kakvoj priči se radi, te da li je priča koju novinar predloži suprotna interesima menadžmenta ili vlasnika medija.

Novinar Centra za istraživačko novinarstvo izjavio je za Televiziju N1: „Kada radite neku temu, to nije vaš izbor, već urednikov i vi morate uraditi zadatak.”⁸⁶

64% novinara tvrdi da uvijek ili vrlo često prisustvuje ovim sastancima urednika, dok ostalih 36% ne prisustvuje ovim sastancima.

Bivši novinar CIN-a izjavio je za internetski portal Frontal.ba: „Kad kažem da se sloboda ne koristi dovoljno, tu mislim, prije svega, na autocenzuru.”⁸⁷

Kako je naveo jedan novinar prema iskustvu iz svog prijašnjeg novinarskog angažmana u jednom printanom mediju, postojalo je očigledno favoriziranje određenih, odnosno, negativan odnos prema drugim političkim akterima do te mjere da se „nije smjelo” pisati bilo šta negativno o određenim političarima, dok su drugi „vrlo rado bili na tapeti” i da su „naredbe za napad na nekog političara dolazile od urednika”.⁸⁸

Cenzura se generalno ne prijavljuje. Kako je iz svog iskustva naveo novinar koji je radio u printanom mediju, koji je očigledno favorizirao određene političke opcije i gdje se „nije smjelo” pisati loše o političarima iz tih partija, nisu postojali bilo kakvi naponi da se mladi novinari, mahom uposleni u toj medijskoj kući, odbrane od takvih uredničkih zahtjeva.⁸⁹

U jednom od ranijih istraživanja⁹⁰ svi ispitanici su tvrdili da cenzura nije prisutna u mediju u kojem su angažirani. To može biti indikator da ispitanici ne žele javno govoriti o takvim praksama.⁹¹

U ovom istraživanju, 51% novinara je tvrdilo da cenzura ima uticaj na njihov rad.

86 „Priča novinara koji je „razbio” mrežu prostitucije u Bosni i Hercegovini”. Tuzlanski.ba, 3. mart, 2016. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://tuzlanski.ba/infoteka/prica-novinar-a-koji-je-razbio-mrezu-prostitucije-u-bih/>

87 „Sloboda medija kroz oči novinara: Zašto je novinarstvo nezahvalno zanimanje u Bosni i Hercegovini?” Frontal.ba, 6. mart, 2015. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://www.frontal.ba/novost/77875/sloboda-medija-kroz-oci-novinar-a-zasto-je-novinarstvo-nezahvalno-zanimanje-u-bih>

88 Sanela Hadžić. Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH. (Sarajevo, Media centar, 2010). Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

89 Sanela Hadžić. Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH. (Sarajevo, Mediacentar, 2010). Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

90 Sanela Hadžić. Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH. (Sarajevo, Mediacentar, 2010). Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

91 Sanela Hadžić. Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH. (Sarajevo, Mediacentar, 2010). Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

U jednom od ranijih istraživanja ⁹² svi novinari su tvrdili da cenzura nije prisutna u mediju u kojem su angažirani. To može biti indikator da ispitanici ne žele javno govoriti o takvim praksama⁹³, dok je u ovom istraživanju 51% novinara izjavilo da cenzura ima uticaj na njihov rad.

Ako se pogleda sa aspekta uticaja različitih pojedinaca u hijerarhijskoj strukturi na svakodnevni rad novinara, istraživanje je pokazalo da najviše uticaja na rad novinara imaju nadležni i viši urednici – čak 76% je odgovorilo da izuzetno utiču, a 15,5% da veoma utiču na njihov rad. Vlasnici medija su drugi po uticaju: 44,9% novinara je izjavilo da oni izuzetno, a 39% da veoma utiču na njihov rad. Treći su menadžeri medija – 39,1% izuzetno, a 31,4% veoma uticu na rad novinara

Najmanje uticaja na novinare imaju kolege iz njihovih ili drugih medija, i to manje od 1%. 48% ispitanika je odgovorilo da vladini zvaničnici djelimično utiču na njihov rad, a 44 % ispitanika da političari djelimično utiču na njihov rad.

92 Sanela Hadžić. *Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH*. (Sarajevo, Mediacentar, 2010). Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/-Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

93 Sanela Hadžić. *Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u BiH*. (Sarajevo, Mediacentar, 2010). Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/-Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

Tabela 8: Koliko svaka od ovih kategorija ima uticaja na Vaš rad?

| | Izuzetno utiče | Veoma utiče | Djelimično utiče | Slabo utiče | Ne utiče | Nije relevantno | Ne znam | Bez odgovora |
|-------------------------------------|----------------|-------------|------------------|-------------|----------|-----------------|---------|--------------|
| Lične vrijednosti i vjerovanja | 7,25% | 7,73% | 42,51% | 28,50% | 5,80% | 7,73% | 0,48% | 0,00% |
| Kolege | 0,48% | 5,31% | 19,81% | 44,93% | 14,98% | 11,11% | 3,38% | 0,00% |
| Nadležni urednici i viši urednici | 76,81% | 15,46% | 4,83% | 0,97% | 1,45% | 0,48% | 0,00% | 0,00% |
| Menadžeri medija | 39,13% | 31,40% | 7,73% | 2,90% | 0,97% | 1,93% | 8,70% | 7,25% |
| Vlasnici medija | 44,93% | 29,95% | 17,39% | 4,83% | 0,97% | 1,45% | 0,48% | 0,00% |
| Uređivačka politika | 48,79% | 30,92% | 12,08% | 1,45% | 3,86% | 0,48% | 2,42% | 0,00% |
| Marketing | 26,09% | 16,91% | 21,74% | 6,76% | 12,56% | 14,98% | 0,97% | 0,00% |
| Očekivanja o dobiti | 21,47% | 30,43% | 25,12% | 14,01% | 6,28% | 0,97% | 1,45% | 0,00% |
| Istraživanja o publici | 5,31% | 4,83% | 12,56% | 43,00% | 16,91% | 14,49% | 2,90% | 0,00% |
| Dostupnost izvora | 43,00% | 28,02% | 17,39% | 1,45% | 0,00% | 10,14% | 0,00% | 0,00% |
| Rokovi | 31,40% | 32,37% | 16,91% | 5,31% | 0,97% | 12,56% | 0,48% | 0,00% |
| Novinarska etika | 92,27% | 7,25% | 0,00% | 0,00% | 0,00% | 0,48% | 0,00% | 0,00% |
| Religijska gledišta | 2,42% | 6,28% | 6,76% | 2,90% | 65,22% | 12,56% | 2,42% | 1,45% |
| Zakoni o kleveti | 48,31% | 31,40% | 12,56% | 0,97% | 0,00% | 5,80% | 0,97% | 0,00% |
| Prijatelji, poznanici, porodica | 2,42% | 2,42% | 22,71% | 16,91% | 48,79% | 5,80% | 0,97% | 0,00% |
| Kolege iz drugih medija | 0,97% | 5,31% | 14,98% | 18,84% | 58,45% | 0,97% | 0,48% | 0,00% |
| Reakcije publike | 12,56% | 12,08% | 45,89% | 26,09% | 3,38% | 0,00% | 0,00% | 0,00% |
| Konkurentski mediji | 26,09% | 19,81% | 42,03% | 5,31% | 6,28% | 0,48% | 0,00% | 0,00% |
| Medijski zakoni, regulativa | 46,38% | 27,54% | 26,64% | 0,97% | 0,00% | 0,00% | 0,48% | 0,00% |
| Pristup informacijama | 54,11% | 32,85% | 4,35% | 0,97% | 0,00% | 6,28% | 1,45% | 0,00% |
| Cenzura | 51,21% | 31,40% | 14,49% | 0,48% | 0,48% | 1,93% | 0,00% | 0,00% |
| Vladini zvaničnici | 14,98% | 26,09% | 48,31% | 1,45% | 2,90% | 6,28% | 0,00% | 0,00% |
| Političari | 16,43% | 28,50% | 43,96% | 0,97% | 0,97% | 6,28% | 0,97% | 1,93% |
| Lobisti | 4,83% | 19,81% | 68,60% | 2,90% | 0,97% | 1,45% | 1,45% | 0,00% |
| Poslovni ljudi | 9,18% | 9,66% | 40,10% | 21,74% | 12,58% | 4,83% | 1,45% | 0,48% |
| Odnosi s javnošću | 30,43% | 43,00% | 5,80% | 8,70% | 7,25% | 2,42% | 1,45% | 0,97% |
| Veze sa izvorima informacija | 9,66% | 9,18% | 28,50% | 40,10% | 11,11% | 0,97% | 0,00% | 0,48% |
| Vojska, policija, državna sigurnost | 7,25% | 12,08% | 52,66% | 12,56% | 5,31% | 7,25% | 2,90% | 0,00% |



Napadi na novinare nisu posebno tretirani. Postoji inicijativa da se napad na novinare tretira kao napad na službeno lice, ali nema dovoljno interesovanja državne vlasti da se ova inicijativa i provede. Napadi na novinarke, novinare i medije jako su česti. Ovi napadi rijetko se procesuiraju, a i kada se procesuiraju, pravosuđe je sporo i neefektivno. Osim standardnih procedura koje poduzimaju tužilaštvo i policija kada dođe do napada, država ne provodi nikakav poseban monitoring, niti vodi evidenciju napada na novinare i medije. Novinari se, generalno, ne osjećaju sigurno i zaštićeno.

C.1 Statistika o sigurnosti i nekažnjivosti

Prema statističkim podacima, novinari u Bosni i Hercegovini se vrlo često susreću sa različitim formama napada. Kako ističe Dunja Mijatović, predstavnica OSCE-a za slobodu medija, "ta dešavanja dovela su do stvaranja atmosfere u kojoj sigurnosna situacija u velikoj mjeri može određivati budućnost slobode izražavanja i slobode medija."⁹⁴

Tabela 9. Prijetnje i fizički napadi na novinare od 2013. do 2016. godine.

| Broj prijetnji novinarima | Broj fizičkih napada na novinare |
|---------------------------|----------------------------------|
| 2013. | 23 |
| 2014. | 18 |
| 2015. | 18 |
| 2016. | 8 |

Prema podacima Linije za pomoć novinarima, u 2013. godini ukupno su registrirana 23 slučaja prijetnji novinarima, od čega su četiri prijetnje okarakterizirane kao prijetnje smrću. Pet prijetnji je uključivalo i političke pritiske na medije ili novinare. U istoj godini registrirana su dva fizička napada na novinare.

U 2014. godini ukupno je registrirano 18 slučaja prijetnji novinarima, od čega su dvije prijetnje okarakterizirane kao prijetnje smrću. Tri prijetnje su uključivale i političke pritiske na medije ili novinare. U istoj godini registrirano je pet fizičkih napada na novinare.

U 2015. godini ukupno je registrirano 18 slučaja prijetnji novinarima, od čega je jedna prijetnja okarakterizirana kao prijetnja smrću. Četiri prijetnje su uključivale i političke pritiske na medije ili novinare. U istoj godini registrirana su tri fizička napada na novinare.

Do sada je u 2016. godini registrirano osam prijetnji, od toga dvije prijetnje smrću, dok tri prijetnje uključuju i političke pritiske. U istoj godini registrirano je pet fizičkih napada na novinare.

U periodu rata u Bosni i Hercegovini, od 1992-1995. godine, 45 novinara je poginulo, od toga 38 državljana Bosne i Hercegovine i sedam stranaca. Nijedno od ovih

ubistava nije sudski procesuirano, niti je ijedan počinitelj odgovarao za ijedan od ovih ubistava.

1999. godine dogodio se pokušaj ubistva novinara Željka Kopanje, vlasnika Nezavisnih novina iz Banje Luke. Eksplozivna naprava podmetnuta je pod njegov automobil. U eksploziji je Kopanja izgubio obje noge. Kopanja je umro 2016. godine. Istraga nikad nije finalizirana, niti je pronađen počinitelj ovog krivičnog djela.

Od 2013. godine do danas ukupno 217 medijskih kuća, medijskih institucija i udruženja novinara je napadnuto. Među njima su Federalna televizija, Radio-televizija BiH, Oslobođenje, BN televizija, Dnevni avaz, Nezavisne novine, Radio-televizija Republike Srpske, portal Klix, portal Buka, Tačno.net, Televizija Sarajevo, Regulatorna agencija za komunikacije, Vijeće za štampu, Udruženje/ Udruženje BH Novinari, Sindikat Radio-televizije Gorazde.

Salmir Kaplan, član Stranke demokratske akcije, pokrenuo je javnu hajku protiv BH Novinara i Borke Rudić, šireći laži o njenom djelovanju i namjerno ugrožavajući njenu sigurnost i javni kredibilitet. Nakon izljava mržnje na Facebooku i iznošenja neargumentiranih optužbi da je 'lobista Gulenovog pokreta' i osoba koja 'brani četnike', Borka Rudić je verbalno napadnuta u Sarajevu, što se može smatrati direktnom posljedicom hajke koju je pokrenuo Salmir Kaplan.⁹⁵

Napadi ovakve vrste kod institucija Bosne i Hercegovine i pravosudnih organa često prolaze nekažnjeno, pa se dešava i da novinar bude žrtva etiketirana kao napadač na slobodu osoba koje su počinile kriminal i bile predmet medijskog izvještavanja.⁹⁶

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?

Trenutno, svojim zakonima država ne odvajava novinare kao zasebnu kategoriju koju treba štiti. Napad na novinara tretira se kao napad na svako drugo fizičko lice u državi.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice uradilo je Akcioni plan u kojem cijeli jedan odjeljak posvećuje za-

94 Mijatović: «Sigurnost novinara još uvijek je dominantno pitanje koje ugrožava slobodu medija na teritoriji država članica OSCE-a.» Večernji.ba, 4. april, 2016. Pristupljeno 4. oktobar 2016. <http://www.vecernji.ba/mijatovic-sigurnost-novinarajos-uvijek-je-dominantno-pitanje-koje-ugrozava-slobodu-medija-na-teritoriji-drzava-clanica-osce-a-1079279>

95 "Napad i hajka na Borku Rudić i članove BH Novinara nakon optužbi Salmira Kaplana iz SDA." Media centar, 19. juli, 2016. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/napad-i-hajka-na-borku-rudic-i-clanove-bh-novinarajos-uvijek-je-dominantno-pitanje-koje-ugrozava-slobodu-medija-na-teritoriji-drzava-clanica-osce-a-1079279>

96 A.M. "Mediji u Bosni i Hercegovini govore samo ono što je dozvoljeno u granicama slobode." Bljesak.info, 17. maj, 2012. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://bljesak.info/rubrika/sci-tech/clanak/mediji-u-bih-govore-samo-ono-sto-je-dozvoljeno-u-granicama-slobode/41650>

štiti medijskih sloboda i novinarskih prava, posebno u slučajevima napada i pritiska na novinare. Ovaj akcioni plan počeo se provoditi 2015. godine i još se provodi.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine stavljalo je amandmane na Krivični zakon s ciljem zaštite novinara žrtava napada koji su u vezi sa obavljanjem profesionalne djelatnosti.

U intervjuu za Večernji list ministar pravde Bosne i Hercegovine Josip Grubeša navodi da BiH ima savremen zakonski okvir koji regulira medije i status novinara, ali se on ne provodi u potpunosti, te da je zbog toga Ministarstvo pravde preporučilo sačinjavanje analize opravdanosti uvođenja novih krivičnih djela radi efikasnije zaštite novinara tokom obavljanja posla, te uvođenje evidencije o krivičnim djelima napada na novinare.⁹⁷

Monitorisanje napada na novinare potpada pod djelatnost nevladinog sektora. Udruženje/Udruga BH Novinari i Linija za pomoć novinarima reaguju svaki put kada su ugrožena prava novinara i drugih medijskih radnika. Ovo udruženje reagira u slučajevima prijetnje na sigurnost novinara, u slučaju izloženosti novinara fizičkim ili verbalnim napadima, ili ukoliko su novinari nezakonito spriječeni da izvršavaju svoju profesionalnu djelatnost. Udruženje/Udruga BH Novinari redovno zahtijeva angažman od relevantnih nadležnih institucija. U slučajevima kada je to potrebno, Udruženje poziva policijske snage da reaguju u smislu zaštite novinara i tužilaštvo da istraži detalje spornog slučaja. U nekim slučajevima, zahtijevaju se reakcije internacionalnih organizacija i ambasada.

Prema iskustvu Linije za pomoć novinarima, trenutno institucije reaguju, ali nedovoljno. Postoje inicijative Ministarstva za ljudska prava i Ministarstva pravde da se razviju i unaprijede krivični zakoni u Bosni i Hercegovini i interne procedure za zaštitu novinara i slobode izražavanja kao jedno od temeljnih ljudskih prava. Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini donijela je Smjernice za policiju u ophođenju s medijima⁹⁸ i Smjernice za medije u ophođenju sa policijom.⁹⁹ Ove smjernice još nisu podstakle izmjene u zakonima prema kojim bi se policija obavezala na poseban tretman i adekvatnu zaštitu za novinare i medije.

U protekle dvije godine Zajednička komisija za ljudska prava i Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine uključile su Udruženje/Udrugu BH Novinari, Vijeće za štampu

i Regulatornu agenciju za komunikacije u svoje aktivnosti, kao članove radne grupe koja se bavi medijskim slobodama, zaštitom i sigurnošću novinara.

Međutim, nema odgovarajuće reakcije državnih institucija u slučajevima napada na novinare. Prema iskustvu Linije za pomoć novinarima, državne institucije saraduju sa medijskim organizacijama u smislu dijeljenja informacija. Ipak, ne pridaju poseban značaj napadima na novinare u odnosu na napade na ostale građane.

Poznat je i slučaj prisluškivanja i objavljivanja u medijima razgovora između novinara Federalne televizije Avde Avdića i predsjednika Federacije Bosne i Hercegovine.

Prema zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, ovakve radnje okarakterizirane su kao posebne istražne radnje. Da bi Tužilaštvu prilikom istrage zakonski bilo dozvoljeno koristiti posebne istražne radnje, potrebno je da postoji osnovana sumnja da je osoba koja se prisluškuje učinila ili učestvovala u učinjenju krivičnog djela, te da ne postoji drugi način za otkrivanje informacija.¹⁰⁰

C.3 Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?

Linija za pomoć novinarima je jedini mehanizam u Bosni i Hercegovini za monitoring i prijavljivanje prijetnji, uznemiravanja i kršenje prava novinara u Bosni i Hercegovini. Linija za pomoć novinara radi i na rješavanju ovih slučajeva sudskim putem, uz pomoć mreže advokata s kojom saraduje. Mreža advokata uključuje advokate iz cijele Bosne i Hercegovine.

Specijalne procedure kada su u pitanju napadi na novinarke ne postoje. Linija za pomoć novinarima je do sada registrirala dva slučaja prijetnji smrću, tri fizička napada i 23 verbalna napada na novinarke.

Postoji opći konsenzus da je nedovoljno pažnje posvećeno unapređenju kapaciteta i uslova rada tužilaštava u BiH. Kako je i konstatirano i u statističkim pokazateljima iz godišnjeg izvještaja Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, tužilaštva se i dalje suočavaju sa velikim brojem neriješenih predmeta u radu. Tako, na primjer, zaključno sa 31. 12. 2013. Godine, u kantonalnim tužilaštvima je od ukupnog broja neriješenih krivičnih predmeta, u fazi prijave i istrage, ostalo neriješeno 46% prijava i 57% istra-

97 „Ministar pravde Bosne i Hercegovine Josip Grubeša: Tražimo efikasniju zaštitu novinara i sprečavanje novih napada“, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, 30. august, 2001. Pristupljeno 4. 2016. <http://www.mpr.gov.ba/aktuelnosti/vijesti/default.aspx?id=5369&langTag=bs-BA>

98 „Smjernice za policiju u ophođenju s medijima“

99 „Smjernice za medije u ophođenju s policijom“

100 „Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine“, član 130.

ga, dok je u okružnim tužilaštvima u Republici Srpskoj taj isti omjer bio 69% i 55%.¹⁰¹

U slučaju prijetnji smrću novinarki internetskog portala Klix Lejli Čolak u julu 2016. godine, prema podacima Linije za pomoć novinarima, Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine je pokrenulo istragu protiv lica koje je prijetilo ovoj novinarki smrću i silovanjem. Linija za pomoć novinara je nakon upita dobila podatak od Ministarstva da je istraga u fazi prikupljanja podataka.

Ne postoje posebne mjere osiguranja i zaštite novinara u odnosu na druga lica u Bosni i Hercegovini. Udruženje/Udruga BH Novinari je u izvještaju iz 2012. godine kao jednu od preporuka navelo i da je potrebno unaprijediti odredbe krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini, tako da novinari i njihov posao budu zaštićeni, te da se napadi, pogotovo fizički, na novinare trebaju drastično sankcionirati.¹⁰²

Članovi Kluba novinara Banja Luka, koji djeluje u okviru Udruženja/Udruga BH novinari, su na sastanku sa ministrom Unutrašnjih poslova Republike Srpske istakli da se zalažu za uvođenje inicijative da se u u Krivični zakon Republike Srpske uvede odredba kojom bi se napad na novinara tokom obavljanja profesionalne djelatnosti tretirao kao napad na službeno lice.¹⁰³

U Bosni i Hercegovini, osim Zakona o izvršnom postupku, nema drugih pravnih akata, kao ni ozbiljnijih konferencija ili ekspertske rasprave o mogućnostima za unapređenje sudskog izvršnog postupka u zemlji.¹⁰⁴ Prema iskustvu Linije za pomoć novinarima, sudski postupci su veoma spori. Kako ukazuju podaci Linije za pomoć novinarima, u periodu od 2006-2015. godine sudstvo Bosne i Hercegovine se suočilo sa 67 slučajeva vođenih protiv novinara. Samo 15% je riješeno u korist novinara i medija. 22% slučajeva još nikad nije riješeno, u nekim slučajevima istraga nikad nije ni provedena.

Broj neriješenih slučajeva je indikator da javni službenici, političari i drugi ne pridaju dovoljan značaj napadima

na novinare i medijske kuće, pa se ni potrebne radnje ne provode efektivno.

Treninge najčešće organiziraju nevladin sektor ili asocijacije sudija i tužioca. Ministarstvo za ljudska prava je u procesu izrade Plana za edukaciju o zaštiti ljudskih prava.

Preporuke¹⁰⁵

Online mediji:¹⁰⁵

Inicirati izmjene Zakona o komunikacijama BiH, odnosno Zakona o javnom informiranju RS i Zakona o komunikacijama FBiH. Izmjene i dopune zakona trebaju se odnositi na zakonsko definiranje pojma online medija, izričito navođenje prava i obaveza online medija, definiranje odgovornih lica u online medijima i njihova prava i obaveze, te ugradnju u postojeće zakone: Zakon o komunikacijama BiH i entitetske zakone o javnom informiranju.

Javni RTV Servisi:

Uvesti izmjene u zakone o javnim RTV servisima u cilju osiguravanja stabilnog finansiranja.

Transparentnost finansiranja medija:

Od svih institucija vlasti bi se trebalo tražiti da proaktivno objavljuju informacije koje se tiču finansiranja medija, uključujući i informacije o oglašavanju. Medijske kuće bi trebale objavljivati informacije o svim vrstama finansiranja iz javnog sektora. Propisi Regulatorne agencije za komunikacije mogu se izmijeniti kako bi se takve informacije objavljivale u registru emitera koji održava Regulatorna agencija za komunikacije.

Nacionalne manjine u medijima:

U okviru budžeta za finansiranje medija, trebalo bi na državnom nivou predvidjeti udio kojim će se finansirati programi na jezicima nacionalnih manjina.

Kleveta:

Zakonima treba jasno definirati na koji način će provođenje zakona o zaštiti od kleveta biti efikasno. To podrazumijeva, između ostalog, edukaciju sudija i pružanje pravne pomoći medijskim kućama.

101 USAID, "USAID-ov projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini 2014-2019", Pristupljeno 5. oktobar 2016. http://usaidjp.ba/assets/files/Project_Overview_Brief_bs.pdf

102 Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu. (Sarajevo: Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, Udruženje/Udruga BH Novinari, 2012). Pristupljeno 9. august, 2016. http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikator/IzVJESTA_U_SJENI.pdf

103 "Udruženje/Udruga BH Novinari." BH Novinari, 6. juli, 2016. Pristupljeno 4. oktobar 2016. http://www.bhnovinari.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=929%3Aministar-unutranjih-poslova-rs-dragan-luka-posjetio-klub-novinar-banjaluka&catid=63%3Adogadjaji&Itemid=241&lang=bs

104 Pavle Cmogorac. "1 Bosna i Hercegovina na margini evropske efikasnosti u sudskom izvršnom postupku". Pravosuđe.ba. Pristupljeno 6. oktobar, 2016. http://pravosuđe.ba/vst/vf/aces/pdfservlet?p_id_doc=20848

105 Ove preporuke su dogovorene zajedno sa Udruženjem/Udrugom BH Novinari i predstavljaju generalne smjernice koje će se koristiti kao osnova za pokretanje zajedničkih inicijativa za unapređenje medijskih i novinarskih sloboda.

Zakonima ili posebnim dokumentima i pravilnicima treba jasno definirati na koji način će provođenje zakona o zaštiti od kleveta biti efikasno. To podrazumijeva, između ostalog, edukaciju sudija i pružanje pravne pomoći medijskim kućama.

Promoviranje mogućnosti korištenja žalbi Vijeću za štampu i RAK-u prije pokretanja sudskih tužbi za klevetu.

Uvođenje gornje i donje granice za visinu novčane kazne koja se izriče za slučajevne klevete.

Određivanja kriterija i vremenskih rokova za procjenu duševne boli.

Usklađivanje sudske prakse u pogledu rješavanja slučajeva klevete u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj unapređenjem kapaciteta sudova i kompetencije svih sudija koji procesuiraju slučajevne tužbi za klevetu.

Zaštita političkog pluralizma u medijima:

Privatne medije trebalo bi, zakonskim odredbama i pravilnicima, pogotovo u vrijeme političke kampanje, obavezati na profesionalno izvještavanje i ravnomjeran tretman političkih subjekata.

Pristup informacijama:

Usvajanje dopuna i izmjena zakona koji podrazumijevaju sankcije za javna tijela i pojedince unutar njih u slučaju nepostupanja u skladu sa ZOSPI-jem i na entitetskim nivoima.

Na zakonodavnom nivou uskladiti Zakon o tajnim podacima sa tekstom Zakona o slobodnom pristupu informacijama, kako bi se spriječila praksa automatskog odbijanja pristupa informacijama na osnovu pozivanja na ovaj zakon.

Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora:

Zakonski regulirati pitanje kršenja principa povjerljivosti novinarskih izvora u krivičnim postupcima.

Radna prava novinara i sindikalno udruživanje:

Unapređenje kapaciteta inspekcije rada i sudova u procesuiranju i sankcioniranju kršenja radnih prava.

Zakonski bi trebalo regulirati sistematska i redovna istraživanja i analize radnih uvjeta novinara, te stepen poštivanja radnih prava zaposlenih u medijima

Nastaviti sa jačanjem svijesti novinara o važnosti sindikalnog udruživanja.

Nezavisnost novinara:

Svi mediji bi trebali imati usvojen interni kodeks, kojim se redakcije jasno odvajaju od menadžmenta i upravljačkog sektora.

U medijsku legislativu treba uvesti odredbe kojim se štite novinari koji odbiju da objave tekst koji je u suprotnosti sa moralnim principima novinarstva.

Sigurnost novinara:

Inicirati uvođenje nove odredbe u krivične zakone entiteta, kojom bi se napad na novinara u toku ili u vezi sa obavljanjem profesionalne djelatnosti tretirao kao napad na službenu osobu.

Jačanje kapaciteta policijskih, istražnih organa i sudova u procesuiranju napada na novinare, kako bi omogućili sankcioniranje počinitelja prijetnji i napada na novinare.

Unaprijediti kapacitet policijskih, istražnih organa i sudova s ciljem razvijanja povjerenja novinara u sistem društvene zaštite.

Prilozi

Lista intervjuiranih

| Ime i prezime | Pozicija/Organizacija | Datum intervjua |
|--------------------|--|----------------------|
| Nusmir Huskić | Advokat, ekspert za medijsko pravo | 12. april, 2016. |
| Željko Bajić | Predsjednik Sindikata BHRT-a | 6. april, 2016. |
| Damir Smital | Predsjednik Samostalnog sindikata radnika u BHRT-u | 8. april, 2016. |
| Amer Toskić | Predsjednik Sindikata grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika | 8. april, 2016. |
| Aida Čerkez | Novinarka u The Associated Press | 8. april, 2016. |
| Dragana Sinovinjić | Novinarka u RTV Vitez | 22. ril, 2016. |
| Vanja Elezović | Novinarka u RTV KISS | 23. juni, 2016. |
| (anonimno) | Dopisnica za FTV iz Brčko Distrikta | 22. juni, 2016. |
| Mario Mlakić | Novinar u RTV Vitez | 22. april, 2016. |
| (anonimno) | Novinarka u privatnom mediju | 6. maj, 2016. |
| (anonimno) | Novinar u privatnom mediju | 6. maj, 2016. |
| (anonimno) | Novinarka u BHRT-u | 5. april, 2016. |
| (anonimno) | Novinarka u FTV-u | 25. april, 2016. |
| Helena Mandić | Pomoćnica direktora za oblast emitiranja u Regulatornoj agenciji za komunikacije | 23. septembar, 2016. |
| (anonimno) | Novinarka u manjem privatnom mediju | 27. april, 2016. |

Bibliografija

Zakoni i drugi pravni akti:

Kodeks o emitiranju radio-televizijskog programa. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/press/default.aspx?id=19274&langTag=bs-BA>

Kodeks za štampu i online medije. Dostupno na: http://vs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni list Bosne i Hercegovine, 03/03

Krivični zakon Brčko Distrikta, Službeni list Brčko Distrikta, 33/13

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 36/03

Krivični zakon Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 49/03, 70/06, 73/10

| | |
|--|--|
| Opći kolektivni ugovor, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 54/05 | Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 43/99, 32/00, 29/03 |
| Smjernice za medije u ophođenju s policijom. Dostupno na: http://vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=207&Itemid=14 | Zakon o radu Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 38/00,40/00, 47/02, 38/03, 66/03, 20/07 |
| Smjernice za policiju u ophođenju s medijima. Dostupno na: http://vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=208&Itemid=13 | Zakon o sigurnosti i zdravlju na radu Federacije Bosne i Hercegovine. Dostupno na: http://upfbih.ba/attachments/article/96/esv72t4b.pdf |
| Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 1/94 | Zakon o slobodnom pristupu informacijama Bosne i Hercegovine, Službeni list Bosne i Hercegovine, 28/00, 45/06, 102/09, 62/1 |
| Ustav Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 21/1992 | Zakon o slobodnom pristupu informacijama Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 32/2001 |
| Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Javnom radiotelevizijskom servisu u Bosni i Hercegovini, Službeni list Bosne i Hercegovine, 32/10 | Zakon o slobodnom pristupu informacijama Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 20/2001 |
| Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine, Službeni list Bosne i Hercegovine, 92/05 | Zakon o štrajku Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine 14/2000 |
| Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Federacije Bosne i Hercegovine. Dostupno na: http://www.rtvfbih.ba/loc/template.wbsp?wbf_id=206 | Zakon o štrajku Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 101/2005 |
| Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Republike Srpske. Dostupno na: http://lat.rtrs.tv/comp/zakon_rtrs.php | Zakon o Vijeću zaposlenika Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 38/2004 |
| Zakon o Javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, Službeni list Bosne i Hercegovine, 78/05 | Zakon o zapošljavanju stranaca Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 8/99 |
| Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine, Službeni list Bosne i Hercegovine 31/03, 75/06, 32/10 | Zakon o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 97/04 |
| Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu Bosne i Hercegovine, Službeni list Bosne i Hercegovine, 39/08, 87/12 | Zakon o zaštiti i zdravlju na radu Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 1/08 |
| Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije Bosne i Hercegovine. Dostupno na: http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2001/zakoni/21%20bos.htm | Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta, Službeni list Brčko Distrikta, 14/03 |
| Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju invalida Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 9/10 | Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, Službeni list Federacije Bosne i Hercegovine, 19/03, 73/05 |
| Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju invalida Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 37/12 | Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske, Službeni list Republike Srpske, 37/01 |
| Zakon o radu Brčko Distrikta, Službeni list Brčko Distrikta, 06/03, 33/04, 29/ | |

Publikacije

Ćendić, Kristina. Kleveta online u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Internews in Bosnia and Herzegovina, 2014. Pristupljeno 10. august, 2016. [http://www.internews.ba/sites/default/files/resursi/internews-kristina-bos\(4\).pdf](http://www.internews.ba/sites/default/files/resursi/internews-kristina-bos(4).pdf)

Gengo, Anja. Bešlić, Ema. Vukojević, Borislav. Transparentnost vlasništva nad online medijima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Internews in Bosnia and Herzegovina, 2014. Pristupljeno 10. august, 2016. <http://internews.ba/sites/default/files/resursi/transparentnost%20vlasništva%20nad%20online%20medijima%20u%20bih.pdf>

Hodžić, Sanela. Finansijske veze između medija i države u Bosni i Hercegovini: Sve ovisniji i poslušniji mediji. Sarajevo: Media Observatory, 2015. Pristupljeno 9. august, 2016. http://www.media.ba/sites/default/files/finansijske_veze_između_medija_i_drzave_u_bih-1.pdf

Hodžić, Sanela. Pod pritiskom: Izvještaj o stanju medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Mediacentar, 2010. Pristupljeno 10. august, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/-Izvjestaj_o_stanju_medijskih_sloboda_u_BiH.pdf

<http://integrityobservers.eu/UserDocslmages/MCI-2015-ENG.pdf>

Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo: Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, Udruženje/ Udruga BH Novinari, 2012. Pristupljeno 9. august, 2016. http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikatori/IZVJESTAJ_U_SJENI.pdf

Jusić, Tarik. Džihana, Amer. Sarajevo: Razjedinjeni propadaju. Mediacentar, 2008. Pristupljeno 16. septembar, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/BiH_razjedinjeni_propadaju.pdf

Labor Relations and Media, Kišinjev: South East European Network for Professionalization of the Media, Centrul Independent de Jurnalism, 2008. Pristupljeno 13. septembar, 2016. http://www.media.ba/mcsonline/files/shared/Labor_Relations_and_Media.pdf

Podumljak, Munir. Clientelism Index 2015 – Media Measuring media Realities. Zagreb: Partnership for Social Development, 2015.

Rudić, Borka. Osnovne slobode, sloboda govora, udruživanja i pristupa informacijama. Sarajevo: Centar za promociju civilnog društva, 2013.

Stanisavljević, Dragan. Mediji i javno mišljenje u Republici Srpskoj. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung, 2010. Pristupljeno 19. septembar, 2016. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/09249.pdf>

Turčilo, Lejla. Udovčić, Radenko. Kužel Rast'o. Ocjena političkih različitosti u medijskom izvještavanju tokom općih izbora 2014. u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Media plan institut, 2015. Pristupljeno 13. august, 2016. <http://www.mediaplan.ba/docs/FinalReportBA.pdf>

Udovčić, Radenko. Plasto, Nejra. Korda, Jasmina. Udovčić, Zoran. Manjine i mediji na zapadnom Balkanu. Sarajevo: Media institut plan, Novosadska novinarska škola, Високата школа за новинарство и односи со јавноста, 2012, Pristupljeno 20. septembar, 2016. <http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=505&n=MANJINE%20I%20MEDIJI%20NA%20ZAPADNOM%20BALKANU>

Online članci

Mijatović: „Sigurnost novinara još uvijek je dominantno pitanje koje ugrožava slobodu medija na teritoriji država članica OSCE-a.” Večernji.ba, 4. april, 2016. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://www.vecernji.ba/mijatovic-sigurnost-novinar-a-jos-uvijek-je-dominantno-pitanje-koje-ugrozava-slobodu-medija-na-teritoriji-drzava-clanica-osce-a-1079279>

„Napad i hajka na Borku Rudić i članove BH Novinara nakon optužbi Salmira Kaplana iz SDA.” Mediacentar, 19. juli, 2016. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/napad-i-hajka-na-borku-rudic-i-clanove-bh-novinar-a-nakon-optuzbi-salmira>

„Pogledajte kako je izgledao upad policije u redakciju portala Klix.ba.” Klix.ba, 30. decembar, 2014. Pristupljeno 1. novembar, 2016: <http://www.klix.ba/vijesti/bih/pogledajte-kako-je-izgledao-upad-policije-u-redakciju-portala-klix-ba/141230127>

„Burna rasprava o RTV sistemu Bosne i Hercegovine”. Al Jazeera, 15. juni, 2016. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/psbih-burna-rasprava-o-rtv-sistemu-bih>

„Dodik šampion u prostaklucima: Sve dosadašnje psovke i vrijeđanja novinara”. Nap.ba, 16. mart, 2016. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://www.nap.ba/new/vijest.php?id=9310>

„Ministar pravde Bosne i Hercegovine Josip Grubeša: Tražimo efikasniju zaštitu novinara i sprečavanje novih

napada". Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, 30. august, 2001, Pristupljeno 4, 2016.

„Priča novinara koji je „razbio” mrežu prostitucije u Bosni i Hercegovini”. Tuzlanski.ba, 3. mart, 2016. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://tuzlanski.ba/infoteka/prica-novinar-koji-je-razbio-mrezu-prostitucije-u-bih/>

„Sloboda medija kroz oči novinara: Zašto je novinarstvo nezahvalno zanimanje u Bosni i Hercegovini?”. Frontal.ba, 6. Mart, 2015. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://www.frontal.ba/novost/77875/sloboda-medija-kroz-oci-novinar-a-zasto-je-novinarstvo-nezahvalno-zanimanje-u-bih>

A. Du. Mi. K. Dž. Č. „Kleveta u Bosni i Hercegovini – sredstvo za zaštitu ili zloupotrebu.” Avaz.ba, 2. februar, 2015. Pristupljeno 13. septembar, 2016. <http://www.avaz.ba/clanak/164982/kleveta-u-bih-sredstvo-za-zastitu-ili-zloupotrebu?url=clanak/164982/kleveta-u-bih-sredstvo-za-zastitu-ili-zloupotrebu>

A.M. "Mediji u Bosni i Hercegovini govore samo ono što je dozvoljeno u granicama slobode." Bljesak.info, 17. maj, 2012. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://bljesak.info/rubrika/sci-tech/clanak/mediji-u-bih-govore-samo-ono-sto-je-dozvoljeno-u-granicama-slobode/41650>

Baraković Vedada. „Personaliziranje političke scene u Bosni i Hercegovini i uloga medija.” Mediacentar_online, 29. novembar, 2010. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/personaliziranje-politicke-scene-u-bih-i-uloga-medija>

Halilović Mehmed. „Dodik protiv Bosića: Ko je lopov, a ko patološki lažov”. Analiziraj.ba, 15. april, 2015. Pristupljeno 5. oktobar, 2016. <http://analiziraj.ba/2015/04/15/dodik-protiv-bosica-ko-je-lopov-a-ko-patoloski-lazov/>

Halilović Mehmed. „Primjena novog zakona o zaštiti od klevete u Bosni i Hercegovini: Novinari nisu previše profitirali”. Mediacentar_online, 3. mart, 2015. Pristupljeno 3. oktobar, 2016. <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/primjena-novog-zakona-o-zastiti-od-klevete-u-bih-novinari-nisu>

Husić Irma. „Sloboda i odgovornost medija u Bosni i Hercegovini.” Mediacentar_online, 12. oktobar, 2011. Pristupljeno 13. septembar, 2016. <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/sloboda-i-odgovornost-medija-u-bosni-i-hercegovini>

Isović Maja. „Znate li šta je kleveta?” Inmedia.ba, 23. maj, 2013. Pristupljeno 2. oktobar, 2016. <http://www.inmedia.ba/znate-li-sta-je-kleveta/>

Maglajlija Vedrana. „Udar na bosanskohercegovački radio-televizijski servis: Tri kanala pod jednim krovom”. Al

Jazeera, 20. februar, 2016. Pristupljeno 4. oktobar, 2016. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/udar-na-bhrt-tri-kanala-pod-jednim-krovom>

Šarčević Mariana. „Krše se sva prava novinara”. Mediacentar_online, 21. maj, 2015. Pristupljeno 3. septembar, 2016. <http://www.media.ba/bs/magazin-medijeska-politika-regulativa/mariana-sarcevic-krse-se-sva-prava-novinar>

Članci iz elektronskih novina

Pisarević, Adrijana. "I novinari su radnici". E – novinar, broj 35. (2015): 3. Pristupljeno 3. novembar, 2016. http://bhnovinari.ba/images/stories/pdf/enovinar/bhn_e-novinar-decembar2015.pdf

Web stranice

„BH Novinari – Aktuelnosti.” BH Novinari. http://www.bhnovinari.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=890%3Asindikavno-udruivanje-i-djelovanje-nema-alternativu&catid=63%3Adogaaji&Itemid=241&lang=bs

„Reporters without Borders for freedom of information – countries – Bosnia-Herzegovina.” Reporters without Borders. <https://rsf.org/en/bosnia-herzegovina>

Dokumenti evropskih i internacionalnih organizacija

IREX, Media sustainability index. 2015. 17. Pristupljeno 5. novembar, 2016. <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2015-bosnia.pdf>

IREX, Media sustainability index. 2016. 19. Pristupljeno 5. novembar, 2016. <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2016-bosnia.pdf.pdf>

